

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

NORIMBERSKÝ PROCES 1945/1946

2011

Slavomíra Henčeková

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

**NORIMBERSKÝ PROCES 1945/1946
BAKALÁRSKA PRÁCA**

Študijný program : právo (jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)

Študijný odbor: 3.4.1 právo

Školiace pracovisko: PraF. KPD - Katedra právnych dejín

Školiteľ: prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

Bratislava 2011

Slavomíra Henčeková

Zadanie školského diela
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

ZADANIE

Meno a priezvisko študenta: Slavomíra Henčeková

Študijný program: právo (jednoodborové štúdium, bakalársky I. st., denná forma)

Študijný odbor: 3.4.1 právo

Typ záverečnej práce: bakalárska

Jazyk záverečnej práce: slovenský

Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Norimberský proces 1945/1946

Cieľ práce: zhrnúť problematiku Norimberského procesu z právneho hľadiska v rozsahu bakalárskej práce, odlíšiť sa od iných prác, venovať sa vo väčšej miere jednotlivým obžalovaným a ich podielu a rozsahu viny, dokresliť ich osobnosti výrokmi, životopisnými údajmi, či najnovšími teóriami, rozobrať síce len niektoré problémy Norimberského procesu, ale zato dôkladnejšie a obohatiť prácu o niektoré vlastné názory na problematiku

Školiteľ: prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

Katedra: PraF. KPD - Katedra právnych dejín

Vedúci katedry: prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

Spôsob sprístupnenia elektronickej verzie práce: PDF

Dátum schválenia: 14.03.2011

.....
vedúci katedry

.....
študent

.....
vedúci, resp. školiteľ

Dátum potvrdenia finálnej verzie práce, súhlas s jej odovzdaním (vrátane spôsobu sprístupnenia)

.....
vedúci

ABSTRAKT

HENČEKOVÁ, Slavomíra: NORIMBERSKÝ PROCES (1945-1946). [Bakalárska práca]. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta: Katedra právnych dejín. Školiteľ: Prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc. Bratislava: PraF UK, 2011. Počet strán: 53.

Práca zachytáva stručne Norimberský proces (1945 – 1946) a cestu k nemu. V prvej kapitole rozoberá základné pojmy potrebné pre pochopenie širších súvislostí a taktiež historický vývoj rozdelený na dve obdobía – do začiatku druhej svetovej vojny a po ňom. Druhá kapitola rozoberá právny základ Norimberského procesu – Londýnsku dohodu z 8. augusta 1945, jej hmotnoprávny a procesnoprávny základ a organizáciu Medzinárodného vojenského tribunálu. Tretia, najrozsiahlejšia kapitola sa venuje žalobe Norimberského procesu, jednotlivým oddielom a dodatkom, predstavuje jednotlivých obžalovaných a rozsah ich obvinení, ich osobnosť je dokreslená v rámci poznámok pod čiarou výrokmi, informáciami z ich života, či rôznymi teóriami o ich činoch. Štvrtá kapitola stručne opisuje priebeh Norimberského procesu v súlade so Štatútom Medzinárodného vojenského tribunálu. Piata kapitola je venovaná rozsudku Norimberského procesu, opäť s akcentom na jednotlivých obžalovaných, podiel ich viny a udelené tresty a taktiež na zločinecké organizácie. Posledná, šiesta kapitola rozoberá najdôležitejšie právne problémy Norimberského procesu, stanovisko žaloby, obhajoby a Medzinárodného vojenského tribunálu.

KEÚČOVÉ SLOVÁ: Norimberský proces. Zločiny proti mieru. Vojnové zločiny. Zločiny proti ľudskosti. Medzinárodný vojenský tribunál.

ABSTRACT

HENČEKOVÁ, Slavomíra: THE NUREMBERG TRIAL (1945-1946). [Bachelor thesis]. Comenius University in Bratislava. Faculty of Law: Department of Law History. Trainer: Prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc. Bratislava: PraF UK, 2011. Number of pages: 53.

The work briefly describes the Nuremberg trial (1945 – 1946) and the way to it. In the first chapter, it analyses the basic concepts necessary for understanding the broader context and also the historical development divided into two subseasons – till the beginning of the Second World War and after it. The second chapter handles with the legal ground of the Nuremberg trial – the London agreement from 8. August 1945, its substantive a procedural ground and the organization of the International Military Tribunal. The third, most extensive chapter deals with the lawsuit of the Nuremberg trial, its individual divisions and amendments, introduces the individual defendants and the extension of their charges, their personality is described also within the notes under the line by the annunciations, information from their lives or different theories about their acts. The fourth chapter briefly describes the course of the Nuremberg trial in accordance with the Charter of the International Military Tribunal. The fifth chapter is devoted to the judgment of the Nuremberg trial, again with the accent to the individual defendants, their proportion in guilt and the granted punishments and also to the criminal organizations. The last, sixth chapter describes the most important law problems of the Nuremberg trial, the statement of the prosecution, defence and the International Military Tribunal.

KEY WORDS: Nuremberg trial. Crimes against peace. War crimes. Crimes against humanity. International Military Tribunal.

OBSAH

ABSTRAKT	4
ABSTRACT.....	5
ÚVOD.....	7
1 Pojem a vývoj medzinárodného práva a medzinárodného trestného práva.....	9
1.1 Základné pojmy	9
1.2 Historický vývoj	10
1.2.1 Vývoj do začiatku 2. svetovej vojny	10
1.2.2 Vývoj po začiatku 2. svetovej vojny	13
2 Právny základ Norimberského procesu	15
2.1 Hmotnoprávny základ	15
2.2 Procesnoprávny základ.....	18
2.3 Organizácia Súdneho dvora.....	20
3 Žaloba	24
3.1 Oddiel I: Spoločný plán alebo sprisahanie	24
3.2 Oddiel II: Zločiny proti mieru	25
3.3 Oddiel III: Vojnové zločiny.....	25
3.4 Oddiel IV: Zločiny proti ľudskosti	26
3.5 Dodatok A: Určenie individuálnej zodpovednosti za zločiny uvedené v oddieloch 1, 2, 3 a 4.....	26
3.6 Dodatok B: Určenie zločinnosti skupín a organizácii.....	34
3.7 Dodatok C: Jednotlivé obvinenia a podrobnosti o porušení medzinárodných zmlúv, dohôd a záruk, ktorých sa dopustili obvinení v priebehu plánovania, prípravy a rozpútania vojen.....	35
4 Stručný priebeh procesu	37
5 Rozsudok	39
5.1 Individuálna zodpovednosť obžalovaných a udelené tresty.....	39
5.2 Zločinecké skupiny a organizácie	43
6 Niektoré právne problémy Norimberského procesu	46
6.1 Fyzické osoby ako povinnosť subjekty medzinárodného práva.....	46
6.2 Problém plnenia rozkazu nadriadeného	46
6.3 <i>Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege</i>	47
ZÁVER	49
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	52

ÚVOD

Historia est magistra vitae, dejiny sú učiteľkou života. Je potrebné si ich neustále pripomínať, poučiť sa z nich a vyhnúť sa opakovaniu chýb, ktorých sa ľudstvo dopustilo. Väčších či menších. Norimberský proces sa stal míľnikom moderných dejín. Po fraške s potrestaním vojnových zločincov po prvej svetovej vojne konečne vyhrala spravodlivosť. Nacistické zverstvá páchané na nevinných obetiach boli náležite potrestané. Fyzické osoby sa po prvýkrát stali subjektom medzinárodného práva verejného. Sformulovali sa zásady, ktoré sa uplatňujú v oblasti medzinárodného trestného práva dodnes.

Dôvodom výberu danej témy bol jednak záujem o nacistickú problematiku a druhú svetovú vojnu, jednak záujem o medzinárodné právo. A práve téma Norimberský proces dáva možnosť tieto dve prepojiť. Ďalším dôvodom bolo zistiť pravdu o procese s jeho kladmi a záporni, aby sa človek vedel legitímne brániť proti popieračom holokaustu a proti tým, ktorý spochybňujú legitimitu Norimberského procesu, nazývajú ho inkvizíčným a snažia sa legitimovať činy nacistov spáchané počas druhej svetovej vojny. Najmä vyriešenie právnych problémov, reakcie na námietky obhajoby podporené relevantnými argumentmi, zužujú priestor pre podobné pokusy. Cieľom práce je preto podať dané vysvetlenia a zhrnúť rozsiahlu problematiku, akou Norimberský proces je, do rozsahu zodpovedajúceho bakalárskej práci s akcentom na právne hľadisko.

Stav poznania k danej téme je obširny. Okrem toho, že existujú primárne zdroje, akými sú doslovné prepisy pojednávania v Norimbergu či uzavreté medzinárodné dohody, nie je núdza ani o sekundárne zdroje, dokonca vydané v posledných rokoch, ako napr. publikácie od F. Delplu (2010) či J. J. Heydeckera a J. Leebe (2007) a navyše preložené do slovenského jazyka. Pomenej je však publikácií nazerajúcich na Norimberský proces z právneho uhla, kľúčovou bude kniha od B. Ečera. Zároveň je na túto tému spracovaných aj množstvo záverečných prác, či už na bakalárskej, diplomovej, ale aj rigoróznej úrovni.

Zámerom tejto práce bude, na rozdiel od ostatných, venovať sa vo väčšej miere jednotlivým obžalovaným a ich podielu a rozsahu viny, dokresliť ich osobnosti výrokmi, životopisnými údajmi, či najnovšími teóriami. Zároveň sa práca bude usilovať rozobrať síce len niektoré problémy Norimberského procesu, ale zato dôkladnejšie a zrozumiteľnejšie ako práce ostatné, samozrejme v rozsahu, aký dovoľuje bakalárska práca. Keďže je téma pomerne obširna, nepovažujem za opodstatnené venovať sa prílišne vývoju pred Norimberským procesom, iným procesom, či problematike druhej svetovej

vojny ako takej. Cieľom práce bude taktiež zhrnúť cestu k Norimberskému procesu čo najstručnejšie, obmedziť sa len na najrelevantnejšie udalosti. Zároveň si za cieľ vytyčujem obohatiť prácu o niektoré vlastné názory na problematiku. Primárne bude práca čerpať zo Zborníka materiálov k Norimberskému procesu, ale taktiež z iných primárnych, viacerých sekundárnych prameňov, periodík a internetových zdrojov.

V úvode by som sa chcela poďakovať svojmu školiteľovi, prof. JUDr. Jozefovi Beňovi, CSc. za odbornú pomoc, pripomienky a trpezlivosť. Ďalej Mgr. Miroslavovi Lysému, PhD. za pomoc s výberom témy, poradenstvo a usmernenie nad rámec jeho povinností. A taktiež všetkým, ktorí ma pri písaní podporovali.

Prehlasujem, že text záverečnej práce je identický s textom v elektronickej forme

1 Pojem a vývoj medzinárodného práva a medzinárodného trestného práva

1.1 Základné pojmy

Na úvod práce je dôležité vymedziť základné pojmy, na ktoré nadväzujú ďalšie inštitúty, historický vývoj až po samotný Norimberský proces, a ktorých poznanie napomáha lepšie pochopiť rozpracovanú tematiku.

Medzinárodné právo ako vedná disciplína vzniklo v 17. storočí zásluhou Huga Grotia. Jeho počiatky však siahajú oveľa hlbšie, do čias vzniku prvých štátov (4. tisícročie pred n. l.), keďže základným subjektom medzinárodného práva sú štáty. Medzinárodné právo sa definuje rôzne. V. Outrata definuje medzinárodné právo ako *súhrn právnych pravidiel, ktoré upravujú správanie sa štátov v ich vzájomných stykoch*.¹ Podľa F. Poredoša a spol. ide o *ucelený, rozvíjajúci sa súbor právnych pravidiel, ktoré upravujú vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva, predovšetkým medzi suverénnymi štátmi*.² Subjektmi medzinárodného práva sú okrem štátov aj medzinárodné organizácie vládnej povahy, národy, ľudstvo, povstalecké strany a taktiež fyzické osoby ako oprávnené a povinnostné subjekty v oblasti základných ľudských práv a slobôd, ktorým sa v tejto práci budeme venovať.

Trestné právo je právnym odvetvím vnútroštátneho práva, neupravuje správanie sa subjektov s medzinárodnoprávnou subjektivitou, neprekračuje hranice právneho poriadku jedného štátu, ale *poskytuje ochranu právam a oprávneným záujmom fyzických a právnických osôb, záujmom spoločnosti a ústavnému zriadeniu konkrétneho štátu, pred konaniami nebezpečnými pre spoločnosť, a to tým, že určuje, čo je trestný čin, vymedzuje základné predpoklady trestnej zodpovednosti, ustanovuje tresty, ochranné opatrenia a upravuje podmienky na ich ukladanie*.³

Spojením znakov medzinárodného práva a trestného práva vzniká medzinárodné právo trestné ako jedno z právnych odvetví, ktoré je súčasťou systému medzinárodného práva. Chápeme ho ako *tú časť medzinárodného práva, ktorá sa zaoberá otázkami trestného postihu jednotlivcov za zločiny proti mieru, za vojnové zločiny, zločiny proti*

¹ OUTRATA, V.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ORBIS, 1960, s. 17

² MRÁZ, S. - POREDOŠ, F. - VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie, 2005, s. 15

³ BALÁŽ, P.: *Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, 1 zväzok*. Trnava: IURA EDITION, 2001, s. 7

*ľudskosti a za zločiny proti iným hodnotám chráneným medzinárodným právom.*⁴ Upravuje najmä zodpovednosť fyzických osôb – jednotlivcov za tieto zločiny, ktoré vyvolávajú medzinárodnú trestnú zodpovednosť páchatel'ov. Práve medzinárodne právo trestné a medzinárodnoprávna trestná zodpovednosť má svoje základy v Norimberskom procese, preto sa jej budeme venovať najčastejšie. Existuje však aj pojem trestné právo medzinárodné, ktoré sa chápe ako súčasť vnútroštátneho práva, analogicky k pojmu medzinárodné právo súkromné.⁵ Názory na túto problematiku sa líšia, predmetom nášho záujmu bude ale výhradne medzinárodné právo trestné ako súčasť medzinárodného práva.

Posledným pojmom, ktorý nás bude v práci sprevádzať, je pojem medzinárodného vojnového práva. Ide o starší názov pre právo ozbrojených konfliktov. Tvoria ho pravidlá upravujúce postavenie vojnových i neutrálnych štátov počas vojny, ale čo je pre nás dôležitejšie, aj postavenie jednotlivcov počas ozbrojeného konfliktu.⁶ Práve porušovanie pravidiel vojny bolo často dôvodom na odsúdenie nacistických zločincov v Norimbergu.

1.2 Historický vývoj

1.2.1 Vývoj do začiatku 2. svetovej vojny

Útočná vojna ako prostriedok riešenia medzinárodných sporov je v súčasnosti odsúdená, ide o kogentnú zásadu medzinárodného práva, ktorá požíva najvyššiu ochranu a právnu silu, a ktorá je súčasťou najdôležitejších dokumentov z oblasti medzinárodného práva na čele s Chartou OSN. No nebolo tomu vždy tak. Až do času založenia Spoločnosti národov v roku 1919 povoľovalo medzinárodné právo, aby štáty riešili spory medzi sebou prostredníctvom vojny. Dokonca boli v 18. a 19. storočí snahy vojnu humanizovať. Boli podpísane dohovory, ktorých úlohou bolo zlepšiť osud ranených – Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených v poľných armádach z roku 1864 či dohovory, ktoré zväzovali vojnu ďalšími pravidlami – výsledky Haagskych mierových konferencií z rokov 1899 a 1907. Tieto dohovory neboli ani zďaleka dokonalé. Snažili sa humanizovať vojnu, ktorá je príliš živelnou udalosťou na to, aby sme ju mohli zväzovať pravidlami. Je to podobné, ako vytvárať vražedné právo, pravidlá a zásady vraždenia, pretože IV. Haagska konvencia povoľovala vojnovému štátu činy, ako branie rukojemníkov, vymáhanie sľubu poslušnosti

⁴ POTOČNÝ, M. a kol.: *Slovník medzinárodného práva a politiky*. Praha: Sloboda, 1988, s. 179

⁵ KÁSOVÁ, A.: *Medzinárodné právo trestné: rigorózna práca*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1999, s. 8

⁶ POTOČNÝ, ref. 4, s. 179

od okupovaného obyvateľstva trestanie neposlušnosti i smrťou, v prípade vojenskej nutnosti branie obyvateľstva do koncentračných táborov, či jeho uväznenie v nutnom prípade. Napriek tomu však mali praktický význam. Stali sa právnym základom, a to nie jediným, pre rozsudok Medzinárodného vojenského tribunálu v Norimbergu a to najmä tým, že ustanovili niektoré vojenské zločiny a taktiež osobnú a trestnú zodpovednosť ich páchatel'ov.⁷

Úsilie humanizovať vojnu bola zmarené prvou svetovou vojnou, ktorá ukázala, že uberať sa touto cestou je nemožné. Bezohľadný spôsob vedenia vojny zo strany ústredných mocností, ktorý ešte zďaleka nedosahoval úroveň zločinnosti druhej svetovej vojny, bol už postačujúci na to, aby sa svet dovoľával spravodlivosti a potrestania vinníkov. Odpoveďou bolo zriadenie Komisie pätnástich v Paríži dňa 25. januára 1919. Jej povinnosťou bolo vypracovať odpovede na tieto otázky:

- a) Bolo rozpútanie svetovej vojny z r. 1914 útokom Nemecka na Belgicko a Luxembursko, ktoré boli štátmi neutrálnymi, za takéto uznanými samotným Nemeckom, zločinom, za ktorý majú niesť jeho pôvodcovia osobnú a trestnú zodpovednosť pred súdom?
- b) Ktoré činy spáchané za vojny majú byť potrestané?
- c) Aké súdy majú vinníkov trestať?⁸

Odpovede Komisie pätnástich na položené otázky sa premietli do článkov 227, 228 a 229 Versailleskej mierovej zmluvy podpísanej 28.6.1919 s porazeným Nemeckom, ale aj ďalších mierových zmlúv. Obsah týchto článkov možno zhrnúť nasledovne. Na bývalého nemeckého cisára Wilhelma II. bola podaná obžaloba za porušenie zásad medzinárodnej mravnosti a posvätnej autority zmlúv (nie za pôvodne navrhované trestné činy). Súdiť ho mal osobitný súd zložený z piatich sudcov, po jednom zo Spojených štátov amerických, Veľkej Británie, Francúzska, Talianska a Japonska. Holandská vláda mala byť požiadaná, aby cisára vydala, keďže ten utiekol do Holandska. Mocnosti mali právo, aby boli pred ich vojenské súdy postavení obžalovaní z činov odporujúcich vojnovým zákonom a zvykom. Nemecká vláda bola povinná tieto osoby vydať a páchatelia činov proti príslušníkom niekoľkých spojených a združených mocností mali byť postavení pred vojenské súdy

⁷ EČER, B.: *Vývoj a základy medzinárodného práva trestného*. Praha: V. Linhart, 1948, s. 23 – 25

⁸ RAŠLA, A.: *Ludové súdy ako forma mimoriadneho súdництва*. Bratislava: SAV, 1969, s. 10

zložené z členov vojenských súdov mocností, o ktoré ide.⁹ Zámerne je použitý pre popis týchto článkov podmieňovací spôsob, hoci, pochopiteľne, neboli takto pôvodne konštruované. Ide totiž o to, že v tomto prípade medzinárodné právo zaznamenalo úplnú prehru. Holandská vláda cisára nevydala, lebo jej bolo dané očividne najavo, že veľmoci nemajú záujem na potrestaní bývalého nemeckého cisára. To zaznamenala aj nemecká vláda, využila svoju šancu a požiadala mocnosti, aby boli Nemci stíhaní namiesto vojenských súdov mocností nemeckým ríšskym súdom v Lipsku. Tu sa celá záležitosť zmenila na frašku. Súd vyšetroval, zhromažďoval dôkazy, riešil zložité právnické otázky a potenciónálni obžalovaní sa výborne bavili. Boli považovaní za národných hrdinov a celkom určite za nevinné obeť z vôle víťazov. Z pôvodných tritisíc plánovaných stíhaných zločincov sa zoznam zúžil na šesťsto a napokon bolo pred ríšsky súd v Lipsku postavených len dvanásť obvinených. Ale tým sa to ešte neskončilo. Šesť z nich bolo oslobodených a odvedených zo súdnej siene v sprievode jasajúcich divákov. Ďalším šiestim bol udelený trest odňatia slobody od dvoch mesiacov do štyroch rokov. Z toho dvaja z nich utiekli. Nepodarilo sa ich vypátrať a doviest' späť do väzenia. Aspoň tak to tvrdila nemecká vláda.¹⁰ Mimochodom, na zoznam vojnových zločincov sa už vtedy objavil Hermann Göring. Ide o ukázkový príklad toho, aké je právo samo o sebe bezmocné, keď sa nerealizuje tými, ktorí sú na to povolaní. Tento krok znamenal pre veľmoci *de facto* spoluzodpovednosť za rozpútanie druhej svetovej vojny, keďže ukázali Nemecku, že medzinárodné zmluvy sú len kus papiera, ktorý nikto neberie vážne, dokonca ani samotné veľmoci. Zároveň nepotrestanie vinníkov prvej svetovej vojny ako keby nabádalo na rozpútanie ďalšej, veď zodpovednosti je veľmi ľahké sa vyhnúť. Napriek tomuto nemožno prácu Komisie pätnástich považovať za bezcennú. Pomohla vytvoriť právny podklad pre potrestanie vojnových zločinov druhej svetovej vojny najmä vďaka pripojenej listine 32 vojnových zločinov, i keď išlo stále len o vojnové zločiny chápané v užšom zmysle slova, čiže porušenie zákonov a obyčajov vojny. Koncepcia chápania vojnových zločinov sa rozšírila až v neskoršom období najmä o prípravu a rozpútanie útočnej vojny.

Rozpor medzi náukou medzinárodného práva a pozitívnym právom spôsobil, že v čase vypuknutia druhej svetovej vojny sa nezaznamenal výraznejší postup v oblasti kodifikácie medzinárodného trestného práva až na svetlú výnimku, ktorou bol Briand-

⁹ Zákon č. 217/1921 Sb. z. a n. *Mierová zmluva medzi spojenými a združenými mocnosťami a Nemeckom a protokol, podpísané vo Versailles dňa 28. júna 1919 (Versailleská mierová zmluva)*

¹⁰ HONZÍK, M.: *Povstaňte, súd prichádza*. Praha: Panorama, 1986, s. 33 – 34

Kellogov pakt z 27. augusta 1928 v Paríži, ku ktorému sa pripojilo 63 štátov. Napriek stručnému rozsahu mal veľký význam. Skladá sa len z troch článkov, pre túto prácu sú relevantné prvé dva. Zmluvné štáty sa v ňom zriekli vojny ako prostriedku riešenia medzinárodných sporov a prostriedku národnej politiky vo vzájomných vzťahoch.¹¹ Nerozlišoval však medzi zakázanou útočnou vojnou a spravodlivou obrannou vojnou, zároveň nestanovil žiadne sankcie za jeho nedodržanie a umožňoval množstvo rozličných interpretácií jeho článkov. Napriek tomu sa stal najzákladnejším dokumentom pre potrestanie nacistických zločincov po druhej svetovej vojne.

1.2.2 Vývoj po začiatku 2. svetovej vojny

Aj počas 2. svetovej vojny sa pracovalo na právnom podklade potrestania vojnových zločincov, pretože táto otázka sa práve v tomto období stala aktuálnejšia ako kedykoľvek predtým.

Prvou bola tzv. Svätajakubská deklarácia z 13. januára 1942 v Londýne, ktorá priblížila, akým smerom sa budú uberať spojenecké vlády pri trestaní vojnových zločincov. Prvýkrát sa tu objavila myšlienka, že vedúci vojnoví zločinci majú byť súdení súdmi, nie trestaní politickým rozhodnutím bez riadneho súdu ako Napoleon I.. Významnú rolu pri konečnom zjednotení názoru na to, že vojnoví zločinci budú postavení pred spravodlivý súd zohral americký minister vojny Henry Stimson.¹² Deklarácia zároveň naznačila, čo si spojenci predstavujú pod pojmom vojnový zločin. Hovorí, že *nemecké zločiny nemajú nič spoločné s pojmom vojnového zločinu alebo politického zločinu*. Išlo tu prvýkrát a rozšírenú koncepciu chápania vojnového zločinu nielen ako činu porušujúceho platné vnútroštátne či medzinárodné zákony a obyčaje vojny. Nezahŕňala však potrestanie za zločin proti mieru – prípravu a rozpútanie vojny.¹³

Bola vytvorená komisia Spojených národov pre vojenské zločiny (UNWCC), ktorá začala zhromažďovať dokumenty, o ktoré by sa mohla oprieť obžaloba vojnových zločincov, ale o hlavnú náplň jej práce ju pripravila Moskovská deklarácia.¹⁴

Moskovská deklarácia z 30. októbra 1943 bola podpísaná zástupcami USA, ZSSR a Veľkej Británie. Zmluvné strany sa v nej dohodli, že zločinci budú súdení súdmi tých

¹¹ Zákon č. 126/1929 Sb. *Dohoda Kellogov pakt*

¹² DELPLA, F.: *Norimberský proces: Poučenie z histórie*. Praha: Slovart, 2009, s. 24

¹³ EČER, ref. 7, s. 63 – 64

¹⁴ DELPLA, ref. 12, s. 20

štátov, na ktorých území sa dopustili zločinu a že tie zločiny, ktoré nemožno geograficky lokalizovať, budú potrestané na základe *spoločného rozhodnutia spojeneckých vlád*. Došlo ku kroku späť od Stimsonovej koncepcie postavenia nacistických zločincov pred súd, pretože sa na toto ustanovenie dalo aplikovať aj riešenie o politickom mimosúdnom trestaní, ktoré obhajoval najmä Winston Churchill, nech už z akýchkoľvek príčin.¹⁵ Zrejme nechcel, aby niektoré informácie uzreli svetlo sveta. Táto koncepcia sa, chvalabohu, neuplatnila. Znamenala by totiž, že svet by sa nikdy nedozvedel o motívoch, myšlienkach, názoroch a postojoch nacistických zločincov. Moskovská deklarácia opäť vychádzala zo širšej koncepcie vojnových zločinov, ktorá sa neobmedzuje len ne porušovanie dovtedy platných noriem medzinárodného práva.

Ďalší vývoj bol veľmi zložitý. Spojenci sa dokonca nevedeli dohodnúť ani na tom, či súdiť, nieto ešte koho a za čo. Američania chceli proces, Briti a Francúzi odsúdenie na základe politického rozhodnutia. Dohoda bola v nedohľadne. Ale podaril sa malý zázrak.

¹⁵ Špekuluje sa, že Hess priletel v roku 1941 do Anglicka, aby vyjednal mier práve na podnet Angličanov. Nie je preto celkom jasné, čo vlastne zamýšľali, prečo minister a veľvyslanec v Madride so zvláštnym poslaním podnikal tajné cesty do Švajčiarska, o ktorých nemal vedieť ani anglický veľvyslanec vo Švajčiarsku. Bližšie pozri publikáciu Allen, M.: *The Hitler-Hess Deception*, Londýn: Harper & Collins, 2003. Zdroj: DELPLA, ref. 12, s. 27

2 Právny základ Norimberského procesu

Od Moskovskej deklarácie cez Teheránsku a Postupimskú konferenciu, množstvo odborných diskusií, prác a rokovaní prešli spojenci dlhú cestu, kým sa im nakoniec podarilo 8. augusta 1945 v Londýne uzavrieť *Dohodu o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osi* (ďalej len *Londýnska dohoda*), ku ktorej bol pripojený Štatút medzinárodného vojenského súdneho dvora (ďalej len *Štatút*) a ktorá sa stala právnym základom Norimberského procesu. Už dňa 26. júna 1945 sa v Londýne na rokovaníach zišli delegácie z USA na čele s Robertom H. Jacksonom, za Veľkú Britániu prišiel sir David Maxwell-Fyfe, za Francúzsko profesor medzinárodného práva André Gros a Robert Falco a za Sovietsky zväz generál Jola T. Nikitčenko.

2.1 Hmotnoprávny základ

Hlavná otázka, ktorá musela byť vyriešená, bola, čo vlastne je potrebné súdiť, aké trestné činy, ako vymedziť ich skutkovú podstatu. Úloha to nebola jednoduchá. Napokon bol výsledkom článok 6 Štatútu, ktorý zaradil pod zločiny spadajúce pod právomoc Medzinárodného vojenského súdneho dvora (ďalej len *Súdny dvor*) tieto:

- a) *zločiny proti mieru – t. j. osnovanie, príprava, podnecovanie alebo podniknutie útočnej vojny alebo vojny porušujúcej medzinárodné zmluvy, dohody alebo záruky, alebo účasť na spoločnom pláne alebo sprisahaní na vykonanie čohokoľvek, čo je vyššie uvedené;*
- b) *vojnové zločiny – t. j. porušenie zákonov vojny alebo vojnových obyčajou. Medzi tieto porušenia patria vraždy, zlé zaobchádzanie alebo deportácie civilného obyvateľstva z obsadeného územia alebo v ňom na otrocké práce alebo pre akýkoľvek iný cieľ, vražda vojnových zajatcov alebo osôb na mori alebo zlé zaobchádzanie s nimi, vraždenie rukojemníkov, plienenie verejného alebo súkromného majetku, svojvoľné ničenie miest a dedín alebo pustošenie neodôvodnené vojenskou nutnosťou a iné zločiny;*
- c) *zločiny proti ľudskosti – t. j. vražda, vyhladzovanie, zotročovanie, deportácie alebo iné ukrutnosti spáchané proti akémukoľvek civilnému obyvateľstvu pred vojnou alebo počas nej, alebo prenasledovanie z príčin politických, rasových či náboženských pri páchaní ktoréhokoľvek zločinu spadajúceho pod právomoc Súdného dvora alebo v spojení*

*s takýmto zločinom, bez ohľadu na to, či bolo porušené miestne právo krajiny, kde boli zločiny spáchané.*¹⁶

Týchto zločinov sa dopúšťali jednotlivci nie v postavení súkromných osôb, keďže ide o oblasť medzinárodného práva, ale v postavení štátnych orgánov vrátane príslušníkov ozbrojených síl a tiež osoby konajúce v záujme štátu (tzv. orgány *de facto*). Išlo vôbec o prvé vymedzenie trestnoprávnej zodpovednosti tohto druhu, ktorú treba odlišovať od medzinárodnej zodpovednosti pričítanej štátu príslušnosti podľa IV. Haagskej konvencie.¹⁷

Ad a) Čo sa týka zločinov proti mieru, išlo o absolútnu novinku v oblasti medzinárodného práva trestného. Aby sme nekrivdili Američanom a vyvrátili legendu, že sa zaujímali len o odsúdenie útočnej vojny, menej o ochranu ľudského života, treba povedať, že práve ich zásluhou sa medzi body obžaloby dostalo sprisahanie, ktoré kontinentálne európske právo ako právny termín nepozná. Podľa F. Delpla sa Američania snažili, aby prenasledovanie Židov aj v období pred rokom 1939, bolo potrestané ako medzinárodný zločin. Zaradenie sprisahania umožnilo taktiež súdiť predstaviteľov stojacich mimo štátnych funkcií a armády, ako napríklad finančných magnátov, či priemyselníkov.¹⁸ Na základe ďalších rokovaní sa na podnet francúzskej a sovietskej delegácie článok 6 Štatútu a následne aj obžaloba doplnili slovami, že pôjde len o zločiny, *ktorých sa dopustili európske mocnosti Osi*. Tým došlo k znemožneniu použitia Štatútu v budúcnosti, napr. proti Francúzsku v Alžírsku, keďže nešlo o štát Osi.¹⁹

Zároveň sa sprisahanie obmedzilo len na útočnú vojnu, nie na ostatné zločiny, ako bolo pôvodne navrhované. Spôsobilo to, že bolo nemožné stíhať antisemitistické činy spáchané pred vojnou, lebo nešlo ani o útočnú vojnu, čiže ani o sprisahanie za účelom rozpútania útočnej vojny, nebolo ich možné subsumovať ani pod zločiny proti ľudskosti, vraj neboli dostatočne kruté (sčasti len pod pojem prenasledovanie), ani medzi vojenské zločiny, lebo vojna ešte nevypukla.²⁰

Dôvodom pre zaradenie zločinov proti mieru do Štatútu bolo najmä to, aby sa vytvoril súdny precedens do budúcnosti. Autori Štatútu predpokladali, že s rozvojom

¹⁶ Zákon č. 164/1947 Sb. *Dohoda o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osi*. Zdroj: TOMKO, J. - KOPŠO, A. (zost.). 1974. *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava : Obzor - Bratislava, 1974, s. 663 – 664

¹⁷ ČEPELKA, Č. 1999. Medzinárodné trestné súdnictvo. In *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 9, s. 899

¹⁸ DELPLA, ref. 12, s. 50 – 51

¹⁹ DELPLA, ref. 12, s. 52

²⁰ DEPLPLA, ref. 12, s. 53

techniky a zbraní bude ďalšia vojna ešte ničivejšia. To sa im potvrdilo pri zhodení atómovej bomby Američanmi na Japonsko rok pred vynesením rozsudku v Norimbergu.²¹

Ad b) Pri tejto kategórii zločinov nevzniklo toľko rozdielností v názoroch ako pri zločinoch proti mieru. Vychádzalo sa z názoru francúzskeho hlavného žalobcu de Menthona a z jeho princípu teritoriality. Tvrdil, že *porušenie zákonov a obyčajou vojny je trestným činom podľa trestných zákonov štátov dočasne obsadených, ktoré majú právo ich stíhať podľa princípu teritoriality. Keďže však obžalovaní spáchali zločiny na území viacerých spojeneckých štátov, preniesli tieto štáty svoju trestnú právomoc ... na Súdny dvor.*²² Tieto činy boli už dávno považované za zakázané vojenským právom. Zastávame názor B. Ečera, podľa ktorého sú vojenské operácie dlhou sériou zločinov.²³ Tieto zločiny sú trestné podľa trestných zákonníkov väčšiny napadnutých zemí, dokonca aj samotného Nemecka. Preto niet pochýb o ich trestnosti, nie je ani dôvodom zaoberať sa námietkou *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, lebo je neopodstatnená, nejde tu o retroaktivitu.

Ad c) V rámci zločinov proti ľudstvu bol najväznejší nedostatok Londýnskej konferencie v tom, že nesubsumovali pod tento pojem antisemitistické a iné zločiny spáchané pred vojnou, ako bolo spomenuté už vyššie. Súdny dvor v rozsudku Norimberského procesu rozhodol, že takéto zločiny nepatria pod jeho právomoc, ak nie sú spáchané pri vykonávaní alebo v spojení so zločinnými proti mieru alebo vojnovými zločinnými.²⁴

Veľmi dôležité boli aj zásady vyjadrené v článkoch 7, 8, 9, 10 a 11, ktoré sa v medzinárodnom trestnom práve uplatňujú dodnes. Článok 7 ustanovuje, že úradné postavenie obžalovaných nie je okolnosť vylučujúca protiprávnosť, ani poľahčujúca okolnosť. Článok 8 hovorí, že zodpovednosti sa nemožno zbaviť na základe skutočnosti, že obžalovaný konal na rozkaz svojho nadriadeného, ale môže to byť poľahčujúca okolnosť pri výmere trestu, ak to vyžaduje spravodlivosť. Podľa článku 9 môže Súdny dvor prehlásiť skupinu alebo organizáciu za zločineckú. Ak sa tak stane, má príslušný štátny orgán každého signatárskeho štátu právo stíhať jednotlivca pre členstvo v nej pred štátnym, vojenským alebo okupačným súdom. Týmto je podľa článku 10 zločinná povaha skupiny alebo organizácie dokázaná a nemôže byť spochybnená. Ak bude obvinený odsúdený

²¹ RAŠLA, ref. 8, s. 31

²² RAŠLA, ref. 8, s. 31 – 32

²³ EČER, ref. 7, s. 70

²⁴ RAŠLA, ref. 8, s. 34

Súdny dvorom, môže byť obvinený pred vnútroštátnym súdom podľa článku 10 z iného zločiny než z členstva v zločineckej organizácii alebo skupine a takýto súd mu môže uložiť trest nezávisle od trestu uloženému Súdny dvorom za účasť na zločinnej činnosti tejto skupiny či organizácie a dodatočný trest k takému trestu. Podrobnejšie si tieto zásady rozoberieme v rámci právnych problémov Norimberského procesu.

2.2 Procesnoprávny základ

Procesnoprávny základ označuje procesný postup, aký bol dodržiavaný v rámci činnosti Súdneho dvora, práva a povinnosti účastníkov konania, základné pravidlá v rámci priebehu procesu. Proces mal v podstate prebiehať podľa zvykového práva s obžalobou a obhajobou v protichodnom postavení.²⁵ Príslušnosť Súdneho dvora bola vymedzená jednak vecne a jednak personálne. Jeho vecná príslušnosť je vymedzená okruhom zločinov, na ktoré sa vzťahovala jeho právomoc, čiže zločiny proti mieru, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti podľa ich definície v Štatúte. Personálne pokryl hlavných vojnových zločincov druhej svetovej vojny, ktorý spáchali tieto zločiny, či už ako jednotlivci alebo členovia organizácii.²⁶ Procesnoprávny základ je obsiahnutý v článkoch 16 – 30 Štatútu, práca sa obmedzuje len na najdôležitejšie z nich.

V článku 16 sú uvedené základné práva obžalovaných. Medzi ne patrí právo oboznámiť sa s obžalobou v primeranej lehote pred pojednávaním a v jazyku, ktorému rozumie, právo podať akékoľvek vyjadrenie závažné pre obvinenia vznesené voči obžalovanému, právo na konanie v jazyku, ktorému obžalovaný rozumie (to bolo zabezpečené vtedy úplne novou technikou simultánneho tlmočenia), právo obhajovať sa pred Súdny dvorom sám alebo prostredníctvom právneho zástupcu, právo predkladať dôkazy na podporu svojich tvrdení a právo na krížový výsluch svedkov obžaloby.

Článok 19 hovorí, že Súdny dvor nebude viazaný žiadnymi formálnymi pravidlami. Zavedie rýchle a neformálne pravidlá, bude ich uskutočňovať v rozsahu čo najväčšom a pripusti akýkoľvek dôkaz, ktorý môže prispieť k objasneniu veci. V tomto článku sa

²⁵ SONNENFELDT, R. W.: *Svedok z Norimbergu*. Praha: Columbus, 2007, s. 25

²⁶ ŽILINCOVÁ, Z.: *Trestná zodpovednosť jednotlivca v medzinárodnom práve: diplomová práca*. Bratislava, Univerzita Komenského, s. 13 – 14

premietajú základné procesné zásady uplatňované aj vo vnútroštátnych poriadkoch, a síce zásada rýchlosti a hospodárnosti konania a zásada objektívnej pravdy.

Pravidlá dokazovania ďalej upravujú články 20 a 21. V článku 20 je ustanovené, že Súdny dvor môže žiadať, aby bol informovaný o povahe každého dôkazu, skôr než bude predložený, aby tak mohol rozhodnúť o jeho závažnosti. Článok 21 hovorí, že Súdny dvor nebude žiadať, aby boli dokazované skutočnosti obecné známe. Za známe bude považovať aj úradné vládne listiny a správy Spojených národov a rôzne iné verejné listiny. Pri týchto platí prezumpcia správnosti. Aj v týchto ustanoveniach ide o snahu zabrániť zbytočným priet'ahom v konaní predkladaním nepodstatných dôkazov a dokazovaním skutočností, ktoré nie je potrebné dokazovať.

Články 24 a 25 upravujú podrobnejšie priebeh súdneho konania. Súdne konanie prebiehalo nasledovne:

- a) najprv sa prečítala obžaloba pred Súdny dvorom
- b) Súdny dvor sa spýtal každého obžalovaného, či sa cíti vinným alebo nevinným
- c) nasledovala úvodná reč obžaloby
- d) Súdny dvor sa spýtal oboch strán, aké dôkazy si želajú predložiť a rozhodol o ich prípustnosti
- e) nasledovalo vypočúvanie svedkov obžaloby a následne svedkov obhajoby
- f) Súdny dvor mal právo klásť otázky každému svedkovi a každému obžalovanému
- g) rovnaké právo mala obhajoba a obžaloba
- h) nasledoval prejav obhajoby k Súdnu dvoru a prejav obžaloby
- i) každý obžalovaný mal právo sám vystúpiť a vyjadriť sa pred súdom
- j) Súdny dvor nakoniec vyniesol výrok o vine a treste

Na základe článku 25 boli všetky listiny a všetky pojednávania vedené v jazyku anglickom, francúzskom, ruskom a tiež v jazyku obžalovaných, čiže v nemeckom.

Dôležitým, a to najmä pre obžalovaných, bol článok 26, ktorý hovorí o výroku Súdneho dvora. Podľa Štatútu je tento konečný, čiže nie je možné voči nemu sa odvolať ani podať iný opravný prostriedok. Zároveň sa v ňom uvedie vyslovenie viny alebo neviný a samozrejme dôvody, na ktorých je založený.

Článok 27 a 28 špecifikujú formu trestu, ktorý je Súdny dvor oprávnený uložiť. Súdny dvor mal právo uložiť obžalovanému *trest smrti alebo taký iný trest, ktorý podľa jeho určenia bude spravodlivý*. Zároveň mohol popri tomto uloženom treste zbaviť odsúdeného všetkého nakradnutého majetku a nariadiť, aby bol tento odovzdaný Kontrolnej rade pre Nemecko.

2.3 Organizácia Súdneho dvora

Za sídlo Súdneho dvora bol vybratý Norimberg. Priemyselné mesto na juhu Nemecka, jedno zo stredovekých katolíckych centier, kde žil a je pochovaný veľký maliar Albrecht Dürer a známy básnik Hans Sachs. Mesto, v ktorom kedysi žil Friedrich Barbarossa, ktorý si chcel podmaniť celý svet a ktorého si asi preto tak vážil Adolf Hitler. Mesto, ktoré sa stalo symbolom nacizmu.²⁷ V roku 1935 tu boli podpísané rasistické zákony, konali sa tu zhromaždenia národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany (po nemecky *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, ďalej len NSDAP). Na sklonku vojny bolo zbombardované spojeneckými vojskami a premenené na trosky, z väčšej časti však zostal zachovaný Justičný palác. Ideálne miesto pre súdenie nacistických vojnových zločincov.

Podľa článku 1 Štatútu, hlavnou úlohou Súdneho dvora bolo zabezpečiť *spravodlivé a rýchle trestné konanie s hlavnými vojnovými zločincami Európskej Osi a ich potrestanie*.

Článok 2 hovorí, že *súd bude zložený zo štyroch členov, z ktorých každý bude mať svojho zástupcu. Každý Signatár ustanoví jedného člena a jedného zástupcu. Zástupcovia budú, pokiaľ im to bude možné, prítomní na všetkých zasadnutiach Súdneho dvora. Ak bude niektorý člen Súdneho dvora pre chorobu alebo z inej príčiny neschopný plniť svoje úlohy, zaujme jeho miesto zástupca*.

Zloženie tribunálu predstavoval predseda, britský člen Súdneho dvora, Geoffrey Lawrence, jeho zástupcom bol sir Norman Birkett. Amerika vyslala do Norimbergu Francisa Biddla, ktorý mal ambície stať sa predsedom a jeho zástupcu Johna Parkera. Hlavným sudcom za Francúzsko sa stal profesor Henri Donnedieu de Vabres, zastupoval

²⁷ POLEVOJ, B.: *Norimberský proces*. Bratislava: Obzor, 1973, s. 17

ho Robert Falco. Štvoricu hlavných sudcov uzatvára generál Jola T. Nikitčenko za Sovietsky zväz v zastúpení podplukovníkom Alexandrom Volčkovom.

Obžaloba, *obžalovaní ani obhajcovia nemôžu odmietnuť Súdny dvor, jeho členov ani zástupcov. Každý Signatár môže vymeniť svojho člena v Súdnom dvore alebo jeho náhradníka z dôvodov zdravotných alebo z iných dôležitých dôvodov výnimkou, že výmena nie je prípustná počas hlavného pojednávania, iba ak zástupcom.* Takto znie článok 3 Štatútu. K pokusom o odmietnutie Súdneho dvora zo strany obžalovaných dochádzalo po celý čas, k výmene sudcu nedošlo ani jediný krát.

Na tomto mieste je účelné predstaviť si žalobcov. Hlavným žalobcom za Spojené štáty bol Robert H. Jackson, bývalý minister spravodlivosti, sudca Najvyššieho súdu, dôverník prezidenta Roosevelta, najvýznamnejší a najvýraznejší spomedzi žalobcov, zohral dôležitú úlohu pri vypracovaní Londýnskej dohody, samotnej obžaloby, zhromažďovaní dôkazov či v samotnom procese. Je autorom mnohých pamätných výrokov a prejavov prednesených v Norimbergu. Ďalším bol sir Hartley Shawcross, britský generálny prokurátor, ktorého najvýznamnejším asistentom bol sir David Maxwell-Fyfe. Francúzskym žalobcom bol Francois de Menthon, člen francúzskej vlády, neskôr ho vystriedal Auguste Champetier de Ribes. Sovietskym hlavným žalobcom bol menovaný Roman Andrejevič Rudenko, v tej dobe hlavný prokurátor Ukrajinskej Sovietskej socialistickej republiky.

Článok 4 ustanovuje, že kvórum tvoria štyria menovaní sudcovia alebo ich zástupcovia. Súdny dvor je teda uznášaniaschopný len za prítomnosti sudcov zo všetkých štyroch mocností. Uznáva sa, podľa článku 5, väčšinou hlasov, pri rovnosti hlasov rozhoduje hlas predsedu. Pri vyslovení viny alebo uložení trestu je potrebná dohoda aspoň troch sudcov. Takto bol legálne prehlasovaný sovietsky sudca, ktorý však svoj názor vyjadril vo svojom votuum separatum.

Článok 17 upravuje základné oprávnenia Súdneho dvora. Podľa tohto článku mal Súdny dvor právo:

- a) *predvolávať svedkov na pojednávania a vyžadovať si ich prítomnosť a svedectvo a dávať im otázky;*
- b) *vypočúvať každého obžalovaného;*
- c) *žiadať, aby boli predložené listiny a iný dôkazný materiál;*

- d) *brat' svedkov do prisahy;*
- e) *ustanovovat' uradnikov, aby vykonavali vsietky ulohy, ktoré im urči Súdny dvor, v tom aj oprávnenia zaobstarat' si dôkazy vykonané na príkaz.*²⁸

V článku 18 boli naopak vymedzené povinnosti Súdneho dvora:

- a) *obmedziť pojednávanie prísne na rýchly výsluch o otázkach vyvolaných v dôsledku obvinenia;*
- b) *učiniť prísne opatrenia, aby sa zamedzilo každému konaniu, ktoré by spôsobilo neprímeraný prieťah v konaní a aby boli vylúčené konania a prednesy akéhokoľvek druhu o nezávažných veciach;*
- c) *potrestať každé pohrdanie súdom vhodným trestom, okrem iných aj vylúčením obžalovaného alebo jeho obhajcu z celého ďalšieho konania alebo len jeho časti, ale bez ujmy na zistení vznesených obvinení.*

Nejde tu len o vymedzenie povinností, ale zároveň aj o akési ochranné opatrenia, na ktorých sa mocnosti dohodli už pri zostavovaní Štatútu. Ak chceli postaviť nacistov pred spravodlivý súd, museli si ujasniť niektoré najzákladnejšie problémy. Ani mocnosti neboli vo vojne bez viny. Sovietsky zväz podpísal 23.8.1939 s Nemeckom Pakt o neútočení, tzv. Pakt Molotov-Ribbentrop, ktorým si rozdelili sféru vplyvu v Poľsku a boli de facto spojencami Nemecka až do 22.6.1941, keď Nemecko na základe plánu Barbarossa zaútočilo na Sovietsky zväz.²⁹ To bola háklivá téma pre Sovietov. Ďalším problémom, tento krát na strane Veľkej Británie, bola už vyššie spomínaná cesta Rudolfa Hessa do Anglicka v roku 1941, aby tam dojednal mier a množstvo nezodpovedaných otázok v súvislosti s ňou. Američania spolu s Angličanmi boli zodpovední za bombardovanie Drážďan v roku 1945, ktoré neboli lukratívnym vojenským cieľom a napriek tomu boli zrovnané so zemou. A to je len špička ľadovca. Veď kto je bez viny, nech hodí kameňom. Pre mocností by bolo nepríjemné zodpovedať tieto otázky a na druhej strane by to aj uškodilo procesu a jeho primárnemu cieľu, potrestať hlavných vinníkov vojny. Nakoniec

²⁸ Zákon č. 164/1947 Sb. *Dohoda o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osy*. Zdroj: TOMKO, J., KOPŠO, A. (zost.). 1974. *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava : Obzor - Bratislava, 1974, s. 662 – 670

²⁹ Považuje sa to za Hitlerov najodvážnejší a zároveň najbláznivejší plán, ktorý stroskotal v dôsledku podcenenia súpera, snahy o *Blitzkrieg* a tvrdohlavosti samotného Hitlera, ktorý nebol schopný počúvať rady expertov. Do vojny proti Sovietskemu zväzu sa zapojilo aj Slovensko. Vojna na východnom fronte, ktorá sa touto akciou začala, trvala 4 roky a bola najkrutejším a najmasovejším konfliktom celej vojny, no zároveň jej prelomom v neprospech nacizmu. Pozri: BULLOCK, A.: *Hitler a Stalin: Paralelné životopisy*. Plzeň: MUSTANG, 1995, s. 677 a nasl.

sa dohodli, že sa pred súdom budú preberať len činy, ktoré spáchali obžalovaní.³⁰ Tak ako aj pred každým iným súdom. Snahou bolo, aby to nevyzeralo tak, že víťazi súdia porazených, nestalo sa to precedensom, ale išlo o spravodlivý proces.

Ďalším problémom bolo, či vôbec došlo k porušeniu platného medzinárodného práva nacistami a ako sa s tým vysporiadať. Opäť sa dohodli na tom, že nebudú na súde riešiť, či existovalo alebo neexistovalo medzinárodné právo, jednoducho povedia, čo je medzinárodné právo a koniec diskusie. Dohodli sa na všetkom až na jednu vec. O tej radšej ani nediskutovali. Ide o už spomínané letecké bombardovanie Drážďan a iných miest, ktoré nebolo celkom jasné, či sú strategickými vojenskými cieľmi alebo či išlo len o bezohľadné bombardovanie civilného obyvateľstva a priemyslu. Vlastne aj v tomto bode sa dohodli. Dohodli sa, že sa radšej nedohodnú.

K Londýnskej dohode pristúpilo ďalších 19 štátov, medzi nimi aj Československo, konkrétne 26. septembra 1945.³¹

Význam Londýnskej dohody spočíva v tom, že bola po prvýkrát v dejinách vyhlásená útočná vojna za najťažší medzinárodný zločin, za ktorý musia zločinci niesť osobnú trestnú zodpovednosť.

³⁰ HEYDECKER, J. J. - LEEB, J.: *Norimberský proces*. Praha: Ikar, 2007, s. 127

³¹ EČER, ref. 7, s. 155

3 Žaloba

Žaloba bola vznesená jednak voči obžalovaným – hlavným vojnovým zločincom ako jednotlivcom a tiež ako členom týchto jednotlivých skupín alebo organizácii: ríšska vláda, Zbor politických vedúcich NSDAP, jej ochranných oddielov (po nemecky *Schutzstaffel*, ďalej len *SS*), bezpečnostnej služby (po nemecky *Sicherheitsdienst*, ďalej len *SD*), štátnej tajnej polície (ďalej len *gestapo*), úderných oddielov (po nemecky *Sturmabteilungen*, ďalej len *SA*), generálnemu štábu a vrchnému veliteľstvu nemeckých branných síl.³² Žalobcami boli štyri víťazné mocnosti: Zväz sovietskych socialistických republík, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Spojené štáty americké a Francúzska republika. Východiskom sa stala Londýnska dohoda z 8. augusta 1945 a jej Štatút a predmetom žaloby zločiny proti mieru, vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti a vypracovanie spoločného plánu alebo sprisahanie za účelom spáchania týchto zločinov. V rámci žaloby je vyjadrená požiadavka už rozpustené vyššie menované organizácie vyhlásiť za zločinecké. Štruktúra žaloby pozostáva ďalej zo štyroch oddielov a troch dodatkov.

3.1 Oddiel I: Spoločný plán alebo sprisahanie

Najrozsiahlejší z oddielov, ktorý sa zameriava na činy obžalovaných spáchané pred 8. májom 1945, či už v pozícii vodcov, organizátorov, podnecovateľov alebo spolupáchateľov pri vypracovaní spoločného plánu alebo sprisahania, ktoré malo za cieľ páchanie zločinov proti mieru, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, za ktoré nesú obžalovaní osobnú zodpovednosť. Ústredím sa stala NSDAP. Každý z obžalovaných, ktorý bol jej členom, sa stal spolupáchateľom spoločného plánu alebo sprisahania. Cieľom bolo zrušiť Versailleskú zmluvu, pripojiť k Nemecku územia, ktoré stratilo počas prvej svetovej vojny alebo ktoré sú z väčšej časti obývané Nemcami a napokon získať ďalší *Lebensraum* (životný priestor) pre nemeckú rasu. Za účelom dosiahnutie týchto cieľov neváhali použiť násilné metódy a porušovať medzinárodné záväzky. Ohradzovali sa princípmi nadradenej rasy, vodcovstva a neobmedzenej moci *Führera*, vznešenosťou a nevyhnutnosťou vojny či všemocnosťou NSDAP.³³ Nasleduje zhrnutie cesty

³² *Norimberský proces I.: Zborník materiálov*. Praha: Orbis - Praha, 1953, s. 64 a nasl.

³³ DELPLA, ref. 12, s. 71

k uchopeniu moci nacistickou stranou, nastolenie teroru, zlikvidovanie odborov, politickej opozície a vplyvu cirkví na národ, najmä na mládež a napokon vyhladzovanie Židov, ktoré spôsobilo, že z takmer 10 miliónov Židov v Európe zostali len zvyšky.³⁴ Žaloba ďalej rozoberá útočné činy voči Rakúsku, Československu, Dánsku, Nórsku, Belgicku, Holandsku, Juhoslávii, Luxembursku a Grécku. Paradoxom bolo, že útok na Francúzsko a Anglicko nebol predmetom žaloby.³⁵ Nacistickí vodcovia boli žalovaní aj z dôvodu porušenia Paktu o neútočení a napadnutie Sovietskeho zväzu 22. júna 1941, spolupráce s Talianskom a Japonskom a vojny proti USA.

3.2 Oddiel II: Zločiny proti mieru

Tento oddiel je na rozdiel od oddielu I koncipovaný veľmi stručne. Neznamená to však, že sú tieto zločiny považované za menej závažné, ide skôr o to, že boli rozpracované už v rámci bodu 1, rovnako ako je bod 4 obsiahnutý aj v rámci bodu 3. Ide len o otázku prezentácie.³⁶ Oddiel dva len vymenováva vojny, na ktoré sa vzťahuje skutková podstata žaloby: proti Poľsku, Veľkej Británii a Francúzsku, Dánsku a Nórsku, Belgicku, Holandsku, Luxembursku, Juhoslávii, Grécku, ZSSR a USA.³⁷

3.3 Oddiel III: Vojnové zločiny

Vojnové zločiny sú jednak časovo vymedzené na obdobie počas druhej svetovej vojny, čiže od 1. septembra 1939 do 8. mája 1945, jednak sú lokalizované na územie Nemecka, ním okupované územia, Československo, Rakúsko, Taliansko a šire more a zároveň sú vymedzené aj personálne – spáchali ich obžalovaní. Oddiel je veľmi obširny, zahŕňa vraždy a kruté zaobchádzanie s civilným obyvateľstvom, deportácie, vraždenie vojnových zajatcov, vraždenie rukojemníkov, rozkrádanie verejného a súkromného majetku, ukladanie kolektívnych trestov, svojvoľné ničenie miest, osád a väzníc a spustošenie neospravedliteľné vojenskou nutnosťou, násilné verbovanie civilných pracovných síl, nútenie civilného obyvateľstva okupovaných území, aby prisahalo vernosť nepriateľskému štátu a germanizáciu okupovaných území. Vymedzenie niektorých

³⁴ *Norimberský proces I.: Zborník materiálov*, ref. 32, s. 69 – 70

³⁵ DELPLA, ref. 12, s. 76

³⁶ DELPLA, ref. 12, s. 78

³⁷ *Norimberský proces I.: Zborník materiálov*, ref. 32, s. 78

skutkových podstát v tomto oddiele sa prekrýva s vymedzením skutkových podstát podľa oddielu IV.

3.4 Oddiel IV: Zločiny proti ľudskosti

Personálne, územné a časové vymedzenie je rovnaké ako u vojnových zločinov. Oddiel obsahuje len tri časti: vraždy, vyhladzovania, zotročovanie, deportácie a iné neľudské činy spáchané proti civilnému obyvateľstvu pred vojnou a za vojny; prenasledovanie z politických, náboženských a rasových dôvodov v priebehu prevádzania spoločného plánu a v súvislosti s ním a rovnako ako každý oddiel aj zodpovednosť jednotlivých osôb, skupín a organizácii za tieto zločiny, ktorá je bližšie rozpracovaná v dodatkoch A a B.

3.5 Dodatok A: Určenie individuálnej zodpovednosti za zločiny uvedené v oddieloch 1, 2, 3 a 4

Na tomto mieste je účelné predstaviť si jednotlivých obžalovaných, vymedziť skutkové podstaty ich obvinení, určiť, z ktorých bodov obžaloby boli obvinení a kto hájil ich záujmy na Norimberskom procese. Na lepšie vykreslenie ich osobnosti sú uvedené niektoré ich výroky, vyjadrenia o ich osobe, či charakterové vlastnosti, ktoré môžu byť relevantné pri posudzovaní nebezpečnosti obvineného a môžu mať vplyv na určenie druhu a výšky trestu, ale aj za účelom urobenia si reálneho obrazu o obvinených a pochopenia ich motívov k spáchaniu zločinov, či za účelom dokázania ich viny a neposkytnutia priestoru na jej spochybnenie.

Hermann Wilhelm Göring - člen nacistickej strany v rokoch 1922 až 1945, ríšsky maršal, Hitlerov oficiálny nástupca podľa ríšskeho zákona z roku 1941, ríšsky vedúci SA, generál SS, prezident Ríšskeho snemu, veliteľ letectva, minister vnútra v Prusku, šéf Pruskej polície, predseda pruskej štátnej rady, predseda rady ministrov pre obranu štátu, hlava priemyselného koncernu *Hermann Göring*, splnomocnenec pre štvorročný plán, antisemita. O zaradení tohto muža na zoznam obžalovaných nikto nepochyboval.³⁸ Jeho

³⁸ Z denníka väzenského psychológa dr Gilberta: *Zomrel tak, ako žil, ako psychopat, ktorý sa pokúšal vysmiať sa všetkým ľudským hodnotám a dramatickým gestom odpútať pozornosť od svojej viny.* Jeho osobu

podiel osobnej zodpovednosti je založený na napomáhaní nacistom dostať sa k moci a napomáhaní upevňovať ich moc nad Nemeckom, na vojenskej a hospodárskej príprave na vojnu, na príprave útočných vojen a vojen v rozpore s medzinárodným právom, na účasti na vojnových zločinoch, zločinoch proti mieru a ľudskosti. Göring bol na základe uvedeného obvinený zo všetkých štyroch bodov obžaloby. Jeho obhajcom bol Dr. Otto Stahmer.

Rudolf Hess - člen nacistickej strany v rokoch 1921 až 1941, ríšsky minister ber *portefeuille*, generál SS a SA, od roku 1941 zajatec Veľkej Británie, nástupca *Führera* po Göringovi, ktorému *Führer* po neúspešnom puči v pevnosti Landsberg v roku 1924 nadiktoval bibliu nacistického hnutia – *Mein Kampf*.³⁹ Bol obvinený pre podporu nacistov dostať sa k moci a upevniť ju, pre účasť na vojenskej, hospodárskej, psychologickej a politickej príprave vojny, pre prípravu útočnej vojny v rozpore s medzinárodným právom a jeho prameňmi rovnako ako obvinený Göring. Hess sa mal navyše zodpovedať za prípravu plánov nacistických sprisahancov v otázkach zahraničnej politiky. Ani o jeho obvinení nepochybovala žiadna z mocností. Bol obvinený zo všetkých štyroch bodov obžaloby. Jeho obhajcom bol Dr. Gunther von Rohrscheidt, neskôr nahradený Dr. Alfredom Seidlom.

Joachim von Ribbentrop – obchodník so šampanským, neskôr ríšsky minister zahraničných vecí, v našich končinách známy najmä vďaka Mníchovskej dohode z 30. septembra 1939, ktorá znamenala odstúpenie pohraničného územia obývaného prevažne Nemcami Nemecku a z nej vyplývajúca Viedenská arbitráž, ktorou Československo prišlo o rozsiahle územia v prospech Maďarska.⁴⁰ V rokoch 1932 až 1945 bol členom nacistickej

najlepšie vystihol pri diskusii o psychologických testoch a ich výsledkoch: „*testy dokázali, že zatiaľ čo máte agresívnu a aktívnu povahu, nemáte odvahu znášať skutočnú zodpovednosť. Prezradili ste sa tým, že na karte s červenou škvrnou, ktorá pripomína krv, ste sa pokúsili túto škvrnu zmazať. Nepovedali ste, že je to krv, ako to urobia chorobní neurotici. Rovnako ste sa správali v súdnej sieni, dávali ste dolu slúchadlá vždy, keď sa dôkazy o vašej vine stali pre vás neznesiteľné. A to isté ste robili aj vo vojne, narkotikami ste vyhánali zverstvá zo svojho svedomia. Nemali ste odvahu pozrieť sa im do očí. Ste zbabel.*“ Pozri GILBERT, . M.: *Norimberský denník*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966, s. 482

³⁹ Hess bol komplikovaná a rozporuplná osobnosť. Počas procesu najprv tvrdil, že stratil pamäť a na nič sa nepamätá, neskôr však vyhlásil, že stratu pamäte len predstieral a že je v poriadku. Podľa Dr. Gilberta bol celý čas len zástupcom, čo vplývalo na jeho ctižiadosť a preto hľadal únik v senzačnom lete do Anglicka. Raz mu totiž jeden astrológ predpovedal, že je vyvolený, aby priniesol svetu mier a ako mierotvorca by konečne vyšiel z úzadia. Celý život trpel komplexom menejcennosti z čoho vyplývali aj jeho telesné problémy, najmä bolesti žalúdka. Pozri HEYDECKER, LEEB, ref. 30, s. 93

⁴⁰ Chorobne ješitný, herec a pokrytec, ktorý požíral jednu krajinu za druhou a zároveň ... horko plakal nad osudom svojich obetí. Dokonale naňho sedela indická povera: keď krokodíl žerie svoju obeť, roní strašné slzy. Pozri POLEVOJ, ref. 27, s. 194 – 195. *Führerom* bol doslova posadnutý. Pri premietaní dokumentov v Norimberskej súdnej sieni z čias najväčšej slávy Nemeckej ríše sa pri zhladnutí svojho obľúbenca rozplakal. Rovnako zomrel tak, ako žil. Po väzenskej chodbe nešiel, ale bol doslova vlečený. Na prahu života ho nemalo čo povzbudiť. Celý život bol intrigánom a bezzásadovým politikom. K jeho „najvtipnejším“ výrokom určite patrí: *Ale veď Hitler neporušil Mníchovskú dohodu!* Pozri GILBERT, ref. 38, s. 173

strany, mal funkciu zástupcu strany v otázkach zahraničnej politiky, bol veľvyslancom v Londýne, generálom SS a čelnom Hitlerovho politického štábu v hlavnom stane. Okrem už spomínaných obvinení, ktoré sa týkali Hessa a Göringa bol navyše obvinený v otázke zodpovednosti za splnenie plánov, ktoré sa týkali zahraničnej politiky nacistických sprisahancov. Aj Ribbentrop bol obžalovaný zo všetkých štyroch bodov obžaloby. Jeho obhajca, Dr. Fritz Sauter, ktorý sa svojho klienta vzdal a nahradil ho Dr. Horn, nemal silu ani prostriedky zbaviť ho týchto obvinení.

Wilhelm Frick – člen nacistickej strany v rokoch 1925 - 1945,⁴¹ generál SS, ríšsky minister vnútra, pruský minister vnútra, ríšsky splnomocnenec pre voľby, generálny splnomocnenec pre správu ríše, riaditeľ ústredného úradu pre protektorát Čechy a Morava, signatár zákonov o eutanázii a Norimberských rasových zákonov, ktorým menoval Himmlera do čela polície a ako minister vnútra bol zodpovedný za činy a zločiny páchané políciou, vedúci ústrednej kancelárie pre znovu zjednotenie Nemecka a Rakúska, ríšsky protektor Čiech a Moravy, vedúci ústrednej kancelárie pre anexiu Sudet, Gdaňska, Memelu, generálny guvernér pre Nórko, Alsasko-Lotrýnsko a všetky ostatné obsadené územia. Bol obžalovaný zo všetkých štyroch bodov obžaloby. V Norimbergu hájil jeho práva Dr. Otto Pannenbecker. Sám na procese odmietol hovoriť.

Robert Ley – člen nacistickej strany v rokoch 1932 až 1945, jej organizačný vedúci, vodca nemeckej pracovnej fronty, antisemita, generál SA, ríšsky vedúci (*reichsleiter*), spoluorganizátor ústrednej inšpekcie pre dozor nad cudzími robotníkmi. Bol obžalovaný v bodoch 1 – tým, že napomáhal nacistom dostať sa k moci a upevniť ich moc nad Nemeckom a tým, že napomáhal k príprave vojny, 3 – za účasť na vojnových zločinov a 4 – za spáchanie zločinov proti ľudskosti, najmä za zločinecké využitie ľudskej práce pre vedenie útočných vojen.

Hans Frank – člen nacistickej strany v rokoch 1932 – 1945, generál SS, člen ríšskeho snemu (po nemecky *Reichstag*), ríšsky minister ber *portefeuille*, prezident medzinárodného ústavu práva a akadémie nemeckého práva, generálny guvernér Poľska, vrchný náčelník správy vojenského okruhu západného Pruska, Krakova, Lodže a Poznane a ríšsky komisár pre koordináciu justície.⁴² Bol obžalovaný z bodov 1, 3 a 4. Najväčšiu

⁴¹ Frick bol jedným zo zakladajúcich členov nacistickej strany, prvý úradník ríše, právnik, jeden z najstarších obžalovaných.

⁴² Frank bol superprávnik nacistickej strany, čiastočne židovského dôvodu, ktorý na poslednú chvíľu prestúpil na katolícku vieru. Keď ho zajali, pokúsil sa o samovraždu. K Hitlerovi bol okrem iného pripútaný aj kvôli jeho nečakane odhalenej homosexualite väzenskému psychológovi Gilbertovi. Zločiny nacizmu oľutoval, hoci vlastnú vinu nikdy nepriznal. Spojencom odovzdal svoj denník, v ktorom bolo napísané okrem iného aj toto: *To, že odsudzujeme 1 200 000 Židov na smrť vyhladovaním, poznamenávame iba na okraj.*

zodpovednosť niesol za vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti spáchané pri správe obsadených území. Na procese ho obhajoval Dr. Alfred Seidl.

Ernst Kaltenbrunner – člen nacistickej strany v rokoch 1932 až 1945, generál SS, generál polície, štátny tajomník pre bezpečnosť v Rakúsku, šéf polície v Rakúsku, po smrti Heydricha náčelník hlavného úradu ríšskej bezpečnosti (po nemecky *Reichssicherheitshauptamt*, ďalej len *RSHA*), šéf bezpečnostnej služby a bezpečnostnej polície.⁴³ Bol obžalovaný z bodu 1, pretože napomáhal upevniť moc nad Rakúskom, z bodu 3 za účasť na vojenských zločinoch a z bodu 4, za účasť na zločinoch proti ľudskosti najmä tým, že nielenže poznal pomery v koncentračných táborech, ale ich aj navštevoval a jeho úrad mal dohľad nad konečným riešením, čo znamenalo smrť pre viac ako 6 miliónov Židov. Jeho obhajcom bol dr. Kurt Kaufmann.

Wilhelm Keitel – náčelník štábu vrchného veliteľstva brannej moci (po nemecky *Oberkommando der Wehrmacht*, ďalej len *OKW*) v rokoch 1938 až 1945, poľný maršal, člen tajnej rady a rady ministrov pre obranu Nemecka a **Alfred Jodl**, ktorý stál na čele operačného oddelenia OKW, v rokoch 1932 až 1945 šéf operačného oddelenia nemeckej brannej moci a vlastne podriadený Keitelu. Zatiaľ čo Keitel mal povest' zúrivého nacistu, bol verným stúpencom Hitlera, najvyššie postaveným vo vojenskej hierarchii po ňom, Jodl nemal oficiálne takto vysoké postavenie, ale bol inteligentnejší, preto bola jeho vina často ťažšia, napr. pri vydaní rozkazu na strieľanie zajatých partizánov. Keitel zvolil na procese taktiku popierania a tvrdenie, že len plnil rozkazy a že jeho úloha vlastne nebola až tak významná. Jodl zvolil inú cestu. Vďaka svojmu obhajcovi, Dr. Franzovi Exnerovi, ktorý bol profesorom medzinárodného práva, sa naučil kľučkovať v tejto oblasti a využívať to vo svoj prospech. Ani to mu ale nepomohlo proti ťarche dôkazov. Obaja boli obvinení zo všetkých štyroch bodov obžaloby. Obhajcom Keitelu bol Dr. Otto Nelte.

Karl Dönitz a Erich Raeder – veľkoadmiráli s rovnakou taktikou pred Súdnyim dvorom, tvárit' sa, že nemajú nič spoločné so zločinními a že obvinenia sa ich vôbec

Pozri GILBERT, ref., s. 83. Frank teda vedel o vyvražďovaní židovského obyvateľstva ako aj pravdepodobne ostatní obžalovaní. Jeho prechod na kresťanstvo sa dá vysvetliť jednak ako pokánie, no na druhej strane tak možno urobil preto, lebo sa bál smrti a kresťanstvo mu dalo nádej na posmrtný život. Pozri GILBERT, ref. 38, s. 99

⁴³ Kaltenbrunner bol bývalý advokát, Himmlerova pravá ruka. Lavicu obžalovaných poctil svojou prítomnosťou kvôli menšej mozgovej mŕtvici až 10. decembra 1945. Vyhlásil, že povie celú pravdu, aby bol vynesení spravodlivý rozsudok, ale nič z toho nesplnil. Každé obvinenie poprel. Tvrdil, že on sa zaoberal len zahraničnou spravodajskou službou, nie gestapom, SD, ani kriminálnou políciou, ktoré spadali pod RSHA. Jeho obhajca často vystupoval skôr ako ďalší zo žalobcov. Obhajobu Kaltenbrunnera mu nikto nezávidel. Pozri POLOTRAK, ref. 27, s. 272 a nasl.

netýkajú.⁴⁴ Boli vrchnými veliteľmi vojenského námorníctva, Dönitz navyše Hitlerov nástupca vo funkcii hlavy štátu na posledných 23 dní existencie Nemeckej ríše, čo mu zaistilo miesto na lavici obžalovaných. Obaja boli obvinení z bodov 1, 2 a 3. Obhajcom Readera bol Dr. Waler Siemers. Reader bol obvinený v bode 1 za prípravu útočnej vojny v rozpore s medzinárodným právom, v bode 2 – zločiny proti mieru, najmä za budovanie nemeckého námorníctva v rozpore s Versailleskou mierovou zmluvou a kvôli prítomnosti u Hitlera na dôležitých poradách, kde sa preberali útočné plány. V bode 3 – vojnové zločiny, najmä za vedenie neobmedzenej ponorkovej vojny, potápanie neozbrojených obchodných lodí a strieľanie stroskotancov.⁴⁵ Najťažšie obvinenia voči Dönitzovi boli potápanie neutrálnych lodí a vydanie rozkazu nezachraňovať tých, ktorí prežili.

Walter Funk - člen nacistickej strany v rokoch 1932 až 1945, Hitlerov hospodársky poradca, ríšsky minister hospodárstva, štátny tajomník ministerstva národnej osvety a propagandy, minister hospodárstva v Prusku, splnomocnenec v hospodárskych otázkach, člen rady ministrov pre obranu ríše, riaditeľ ríšskej banky, v ktorej bolo uložené bohatstvo získavané z koncentračných táborov vrátane zlatých zubných koruniek z úst mŕtvych obetí. Bol obvinený zo všetkých bodov obžaloby. Z bodu 1 kvôli napomáhaniu nacistom dostať sa k moci a upevniť ju a kvôli podpore prípravy vojny, či už vojenskej alebo hospodárskej, v rozpore s medzinárodným právom, čo je zároveň aj predmetom bodu 2 obžaloby. Z bodu 3 pre účasť, sankcionovanie a riadenie vojenských zločinov a tiež zločinov proti ľudskosti podľa bodu 4, najmä v súvislosti s hospodárskou exploatáciou obsadených území. Obhajoval ho Dr. Fritz Sauter.

Fritz Sauckel – v rokoch 1921 až 1945 člen nacistickej strany, gauleiter, miestodržiteľ v Durýnsku, generál SS a SA, otrokár, generálny splnomocnenec pre pracovné nasadenie v rámci štvorročného plánu po boku Roberta Leya, generálny zmocnenec pre využitie pracovných síl. Bol obvinený zo všetkých štyroch bodov, najmä kvôli zavedeniu nútených prác v neľudských podmienkach v Nemecku a na obsadených územiach, čím *de facto* dostal do otroctva vyše 5 miliónov ľudí a pre sankcionovanie, riadenie a účasť na vojnových zločinoch. Na procese ho zastupoval Dr. Robert Servatius.

Alfred Rosenberg – v rokoch 1920 až 1945 člen nacistickej strany, hlavný filozof nacistickej strany, ríšsky vedúci v otázkach ideológie a zahraničnej politiky, redaktor

⁴⁴ Zaujímavé je, že už v roku 1934 dokončil Reader vypracovanie prísne tajného plánu zbrojenia, v ktorom bolo uvedené, že *všetky teoretické a praktické prípravy musia byť skončené včas so zreteľom na pripravenosť na vojnu bez akéhokoľvek prípravného obdobia, v ktorom by došlo k uvedeniu do bojovej pohotovosti*. Pozri *Norimberský proces I.: Zborník materiálov*, ref. 32, s. 457

⁴⁵ HEYDECKER, LEEB, ref. 30, s. 692 – 693

nacistických novín *Völkischer Beobachter* a *NS Monatshefte*, mimoriadny zmocnenec pre otázky duchovnej a ideologickej výchovy strany, generál SS a SA, prednosta zahraničného politického úradu NSDAP (po nemecky *Außenpolitisches Amt*, ďalej len *APA*), ríšsky minister pre okupované východné územie.⁴⁶ Bol najvyššou autoritou na okupovanom území, kde šíril teror. Pod jeho vedením sa konali masové vraždy, sám nariadil masovú deportáciu robotníkov z východu. Bol jedným z pôvodcov plánu útoku na Nórsko.⁴⁷ Jeho obhajcom bol Dr. Alfred Thoma, bol obvinený zo všetkých štyroch bodov žaloby. Podľa bodu 1 najmä za šírenia a používanie metód nacistických sprisahancov, za napomáhanie k psychologickému a politickej príprave vojny, ktorá je v rozpore s medzinárodnými zmluvami, podľa bodu 3 a 4 za sankcionovanie, riadenie a účasť na vojenských zločinoch a zločinoch proti ľudskosti vrátane početných zločinov proti jednotlivým osobám a majetku.

Julius Streicher - vedúci vo Francku a redaktor antisemitistického denníka *Der Stürmer*, ktorý otrávil vedomie tisícok ľudí. V rokoch 1932 až 1945 člen nacistickej strany, generál SA, člen *Reichstagu*. Pohrdali ním dokonca aj ostatní obžalovaní. Obvinený z bodov 1 a 4 najmä za podnecovanie k prenasledovaniu Židov. Obhajoval ho Dr. Hans Marx.⁴⁸

Albert Speer – člen nacistickej strany v rokoch 1932 až 1945, ríšsky vedúci, predseda rady pre zbrojenie, generálny zmocnenec pre ozbrojenie v úrade pre štvorročný plán, charizmatický hlavný Hitlerov architekt, minister zbrojenia a počas konania Norimberského procesu dokonca aj údajný atentátnik na Hitlera a **Baldur von Schirach** – člen nacistickej strany v rokoch 1924 až 1945, vodca Hitlerovej mládeže (po nemecky *Hitlerjugend*), ktorý nakazil nacizmom myseľ miliónov mladých ľudí, miestodržiteľ a *gauleiter* vo Viedni, ríšsky zmocnenec pre obranu. Zatiaľ čo Speer bol obvinený zo všetkých štyroch bodov obžaloby, von Schirach len z bodov 1 a 4. Ich práva na procese hájili Dr. Hans Flechsner a Dr. Fritz Sauter. Speer bol obvinený najmä pre *zločinecké využívanie a vykorisťovanie ľudskej práce pri nútených prácach pre vedenie útočnej vojny*, Schirach najmä pre protižidovské opatrenia.

⁴⁶ Rosenberg vyštudoval pôvodne architektúru, bol filozofom – amatérom, no pri jeho nezmyselných myšlienkach to bolo vlastne jedno. Jeho najskvostnejšie dielo, *Mýtus XX. storočia*, dokonca aj vlastný advokát považoval za nezmysel a žiaden z obžalovaných v Norimbergu ho nikdy nečítal až do konca.

⁴⁷ HEYDECKER, LEEB, ref. 30, s. 694

⁴⁸ Streicher bol snáď najodpornejšia postava zo všetkých obžalovaných. Na film o nacistických koncentračných táboroch, ktorý natočili americkí vojaci pri ich oslobodzovaní, bez akéhokoľvek citového prejavu pripustil, že bol „strašný“ a potom požiadal, aby sa strážne správali v noci tichšie, aby mohol spať. Pozri GILBERT, ref. 38, s. 59. Jeho IQ malo hodnotu 106.

Arthur Seyss-Inquart – člen strany v rokoch 1932 – 1945, generál SS, muž, ktorý pomohol v roku 1938 uskutočniť anšlus Rakúska ako rakúsky minister bezpečnosti a vnútra, *gauleiter* Holandska a Poľska, ríšsky miestodržiteľ v Rakúsku, predĺžená ruka Hitlera v Rakúsku, právnik. Podieľal sa na príprave rozpadu Československa, na antisemitistických opatreniach a odvážaní Židov do koncentračných táborov. Obvinený zo všetkých bodov obžaloby. Jeho obhajcom bol Dr. Gustav Steinbauer.

Konstantin von Neurath - člen strany v rokoch 1932 až 1945, minister zahraničných vecí v rokoch 1932 - 1938, od roku 1938 minister bez *portefeuille*, prvý ríšsky protektor Čiech a Moravy, najstarší z obžalovaných. Jeho hlavnou úlohou v úrade bolo presvedčiť svet, že nacisti nie sú takí zlí a že je možné sa s nimi dohodnúť.a tiež ospravedlňovať všetky porušenia medzinárodného práva.⁴⁹ Bol obvinený za všetky štyri body obžaloby. Obhajoval ho Dr. Freiherr von Lüdinghausen. Zodpovedal sa najmä za zločiny proti osobám a majetku na obsadených územiach.

Hans Fritzsche – člen strany v rokoch 1933 až 1945, Goebbelsova⁵⁰ pravá ruka, antisemita, od roku 1942 vedúci rozhlasového oddelenia na ministerstve propagandy, ako vedúci oddelenia nemeckej tlače dozeral na 2300 nemeckých novín, šíril nacistickú propagandu, no nebol dostatočne dôležitý, aby sa zúčastnil plánovania útočnej vojny. Bol obvinený z bodov 1, 3 a 4, obhajoval ho Dr. Fritz Heinz. Najťažšiu vinu predstavujú protižidovské opatrenia a bezohľadné vykorisťovanie obsadených území.

Franz von Papen – člen nacistickej strany v rokoch 1932 až 1945, Hitlerov vicekancelár z čias počiatku jeho diktatúry, konzervatívec, muž s urodzeným pôvodom, veľvyslanec v Turecku a vo Viedni, zmocnenec pre Sársko, viedol vyjednávania o konkordát s Vatikánom, obľúbenec prezidenta Weimarskej republiky – Hindenburga. Podieľal sa na upevnení moci nacistov v roku 1933. Z bodov 1 a 2 obžaloby ho obhajoval Dr. Eugen Kubuschok.

Hjalmar Schacht – v rokoch 1932 až 1945 člen nacistickej strany, ríšsky minister hospodárstva, ríšsky minister bez *portefeuille*, bývalý prezident Nemeckej ríšskej banky,

⁴⁹ HONZÍK, ref. 10, s. 87

⁵⁰ Goebbels bol šéf ríšskej propagandy, bez ktorej by Nacistická ríša nebola schopná ovplyvniť myseľ miliónov ľudí, jeden z najbližších ľudí Adolfa Hitlera, antisemita až na kosť. Goebbels sa vyhol tribunálu ako ďalší z popredných nacistov samovraždou deň po spáchaní samovraždy Adolfa Hitlera v berlínskom bunkri, kde najprv dovolil svojej manželke Magde, aby otráвила ich šesť detí a potom spoločne 1. mája 1945 spáchali samovraždu oni. Sila nemeckej propagandy pretrváva dodnes. Príkladom je film *Žid Süss*, ktorý bol natočený na objednávku samotného Goebbelsa v roku 1940 a ktorý dokáže ovplyvniť ľudí aj dnes, ak nepoznajú historické súvislosti a okolnosti jeho vzniku. Napriek tomu, že bolo jeho komerčné premietanie zakázané, sa film premietal napr. aj v Budapešti pre prívržencov neonacizmu. Pozri <http://www.spiegel.de/kultur/kino/0,1518,567091,00.html>

finančník, ktorý pomohol Hitlerovi dostať sa k moci cez rozsiahle kontakty vo vplyvných kruhoch, no nakoniec skončil ako odporca režimu v koncentračnom tábore a napokon pred Súdny dvorom. Jeho postavenie medzi obžalovanými bolo zvláštne a nové. Po prvýkrát bola nielen vojna, ale aj jej financovanie považované za medzinárodný zločin. Schacht pomohol prezbrojiť nemeckú armádu, dostať Hitlera k moci, financoval jeho voľby, vybavil mu pôžičky.⁵¹ Jeho obhajcom bol Dr. Robert Dix, bol obvinený z bodov 1 a 2.

Priemernosť, chabý intelekt, nedostatok nadhľadu alebo znalostí, to boli charakteristické znaky všetkých obžalovaných. To, že títo muži slúžili Hitlerovi tak dlho a patrili k jeho blízkym spoločníkom, svedčí o ich malosti a nedostatku morálky. Aby človek dokázal poslúchať diktátora, nato musí byť naivný a ambiciózný a nebrať na nikoho ohľad. Nesmie mu vadieť, keď ho *Führer* uráža alebo musí byť taký hlúpy, že si urážku ani nevšimne. A presne takýto obžalovaní boli. Výnimkou bol Hjalmar Schacht a inteligentný a charizmatik Albert Speer.⁵²

Medzi obvinenými bol aj **Martin Bormann**, člen strany v rokoch 1925 až 1945, člen štábu najvyššieho veliteľstva SS, zakladateľ a hlava pomocnej pokladne vzájomnej pomoci nacistickej strany, ríšsky vedúci, vedúci straníckej kancelárie, organizátor a hlava *Volkssturmu*, generál SS a SA, Hitlerov súkromný tajomník, muž, ktorý mal v posledných rokoch Nemeckej ríše na Hitlera bez pochyb najsilnejší vplyv, no bol súdený v neprítomnosti podľa článku 12 Štatútu, pretože nebolo celkom isté, či zomrel alebo nie. Bol obvinený z bodov 1, 3 a 4. Jeho obhajcom bol Dr. Friedrich Bergold.

Obžaloba bola namierená aj proti **Gustavovi Kruppovi von Bohlen und Halbach**. Ten bol v rokoch 1932 až 1945 členom nacistickej strany, hlavou koncernu *Friedrich Krupp*, členom generálnej hospodárskej rady, vedúcim skupiny pre ťažbu železnej rudy a pre hutnícky priemysel, prezident ríšskeho zväzu nemeckého priemyslu. Bol obvinený zo všetkých štyroch bodov žaloby, najmä za *exploataciu a zločinecké využívanie ľudí na prácu pre vedenie útočnej vojny*. Jeho zdravotný stav mu však nedovolil postaviť sa pred Súdny dvor.⁵³

⁵¹ Nie náhodou mal najvyššie IQ spomedzi obžalovaných. Vždy hral na dve strany. Keby Hitler vyhral vojnu, vydával by sa za toho, kto mu pomohol získať moc. Ale keďže Hitler vojnu prehral, on a jeho obhajca sa opierali o to, že sám Schacht sa stal obeťou nacistického režimu a skončil v koncentračnom tábore.

⁵² SONNENFELDT, ref. 25, s. 35 – 36

⁵³ V čase doručenia spisu bol Gustav Krupp pripútaný na nemocničné lôžko. Trpel pokročilým zväpenatením ciev. Nebol schopný ani rozprávať, chodiť či stáť, nieto svedeať sa pred súdom. Jeho závody však dosiahli počas vojny obrovské zisky a hlavný americký žalobca Jackson nechcel pripustiť, aby bolo konanie proti Kruppovi zastavené. Navrhlo sa súdiť ho v neprítomnosti alebo posadiť namiesto neho na lavicu obžalovaných jeho syna, Alfrieda Kruppa. Podľa predsedu Lawrence však nebolo spravodlivé súdiť niekoho, kto si nie je schopný riadne zabezpečiť obhajobu. Ani druhý návrh nepripadal podľa sudcov do úvahy. Nemožno jednoducho nahradiť jedno meno druhým. A tak bolo konanie proti Gustavovi Kruppovi von

Toto bol kompletný zoznam 22 obžalovaných nacistov, ktorí sa museli zo svojich činov zodpovedať pred Súdnym dvorom v Norimbergu.

3.6 Dodatok B: Určenie zločinnosti skupín a organizácií

V dodatku sú vymedzené skupiny a organizácie, ktoré majú byť vyhlásené za zločinecké v zmysle štatútu, článkov 9 – 11. Sú to tieto: vláda, zbor politických vedúcich nacistickej strany, SS vrátane SD, gestapo, SA, generálny štáb a OKW.

Vláda bola zložená z členov riadneho kabinetu po 30. januári 1933, kedy sa Hitler stal kancelárom nemeckej republiky. Majú sa tu na mysli ríšski ministri vrátane tých bez *portefeuille*, štátni ministri a iné úradné osoby, ktoré mali právo zúčastňovať sa zasadnutí kabinetu. Ďalej členovia rady ministrov pre obranu Nemecka a členovia tajného kabinetu. Títo nesú zodpovednosť za politiku vlády vrátane zločinov, ktoré boli páchané v jej mene. Vládu na procese obhajoval Dr. Eugen Kubuschok.

Pod zborom politických vedúcich nacistickej strany sa rozumejú politickí vedúci akéhokoľvek stupňa alebo hodnosti od *Führera* cez *reichsleiterov*, *gauleiterov*, *kreisleiterov*, *ortsgruppenleiterov*, *zellenleiterov* až po najnižšiu organizačnú zložku *blockleiterov*.⁵⁴ Zbor politických vedúcich bol obhajovaný Dr. Robertom Servatiom.

SS a SA boli polovojenské skupiny. SS pôvodne slúžili, od roku 1925 do 1934, ako osobná ochranka Hitlera a vedúcich nacistickej strany, od roku 1934 pod vedením Heinricha Himmlera⁵⁵ ako nezávislá organizácia, ktorá zakladala množstvo agentúr

Bohlen und Halbach zastavené. Pozri HEYDECKER, LEEB, ref. 30, s. 142 – 144. Gustav Krupp zomrel v roku 1950, jeho syn Alfried, ktorý strávil tri roky vo väzení, v roku 1967. Pozri http://www.battlefieldsw2.com/Gustav_Krupp_von_Bohlen_und_Halbach.html

⁵⁴ <http://nationalsozialistische-deutsche-arbeiterpartei.navajo.cz/>

⁵⁵ Himmler stál na čele nacistickej polície vrátane gestapa a SD, bol ríšskym ministrom vnútra, jedným z najdôležitejších mužov v ríši. Zomrel 23. mája 1945 v Lüneburgu. Ešte donedávna nikto nepochyboval o spôsobe jeho smrti. Doklady, ktorými sa preukázal pri náhodnej kontrole, sa zdali byť príliš nové, vzbudili preto nedôveru britského vojaka, ktorý ich preveroval, Himmler bol zajatý a jeho totožnosť onedlho odhalená. Pri vykonaní lekárskej prehliadky Himmler prehrýzol kyanidovú kapsulu, ktorú mal v ústach a spáchal tak samovraždu. V roku 2006 prišiel historik Martin Allen s hypotézou, že Himmler samovraždu nespáchal. Churchill vo svojich pamätiach uvádza, že Himmler sa dal sám poznať veliteľovi tábora, do ktorého bol privezený, čiže sám prezradil svoju totožnosť, ktorá nebola odhalená. Prečo by potom chcel spáchať samovraždu? Nemal žiaden dôvod prezradiť svoje meno a potom sa zabiť. Zrejme vyzradením svojej totožnosti v niečo dúfal. Možno v to, že nebude trestne stíhaný. Okrem nedostatku motívu je tu aj technicky nedostatok. Ako mohol schovávať kyanidovú ampulku v ústach niekoľko hodín, navyše, ak medzitým jedol (dokonca mu naschvál pripravili veľmi tvrdý sendvič) a rozprával? Mnoho verzií hovorí o tom, že mal Himmler kyanidovú ampulku ukrytú v dutom zube. Zaujímavé je, že sa u neho našla ale úplne klasická ampulka s mosadzným puzdrom. bol objavený v archívoch v Kew šifrovaný telegram britského agenta, v ktorom hovorí, že splnil úlohu *umlčať* osobu, ktorú označuje ako *HH* a že sa presvedčil, že jeho prítomnosť na mieste zostala bez povšimnutia. Zo záverov Allena môžeme vyvodiť, že Churchill nechal zabiť Himmlera, pretože od začiatku roka navrhoval niekoľkokrát mier, na ktorý Churchill nereagoval a odniesol si tak možno

a inštitúcii. Jej súčasťou bolo SD ako špionážne a protišpionážne centrum pôsobiace proti nepriateľom alebo potencionálnym nepriateľom nacistickej strany. Neskôr bola SD spojená s gestapom a kriminálnou políciou do RSHA. Niektoré útvary SS boli zmenené na ozbrojené sily, iné organizovali a vykonávali dozor nad koncentračnými tábormi. SS bola nástrojom šírenia nacistického režimu, ideológie a nadvlády vo svete. SA slúžila ako súkromná nacistická armáda vytvorená v roku 1921 na odstránenie politických a iných nepriateľov. Bola nástrojom vojenského a ideologického výcviku členov strany a rezervou nemeckej brannej moci. Úderné oddiely slúžili aj ako pomocné policajné a bezpečnostné sily v obsadených územiach, dozerali na koncentračné a pracovné tábory. Svojimi činmi sa tak zúčastňovali na páchaní zločinov. Práva SS hájili Dr. Babel a Dr. Pelckmann, SA Dr. Georg Boehm a SD Dr. Hans Gawlik.

Gestapo zahŕňalo aj tajnú políciu v Prusku, ktorá bola vytvorená prvá obvineným Göringom. Hlavnou úlohou bolo zlikvidovať nepriateľov nacistickej strany, potlačiť odpor v okupovaných územiach a v samotnom Nemecku. Nepodliehalo žiadnym zákonom, pri plnení svojich úloh mohlo uskutočňovať akékoľvek opatrenia, čím sa dopúšťalo zločinov, za ktoré sa jeho členovia musia zodpovedať. Obhajcom gestapa bol Dr. Rudolf Merkel.

Generálny štáb a OKW boli tvorené najvyššími veliteľmi ozbrojených síl Nemecka, čiže armády, vojnového loďstva a letectva. Podľa žaloby ich členovia nesú hlavnú zodpovednosť za prípravu, plánovanie a vedenie nezákonných vojen podľa oddielu 1 a 3, za vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti podľa oddielov 3 a 4. Oba boli zastupované Dr. Hansom Laternserom.

3.7 Dodatok C: Jednotlivé obvinenia a podrobnosti o porušení medzinárodných zmlúv, dohôd a záruk, ktorých sa dopustili obvinení v priebehu plánovania, prípravy a rozpútania vojen

Nemecko porušilo zmluvu o zmiernom urovaní medzinárodných sporov z Haagu, z 29. júla 1899 tým, že napadlo ozbrojenými silami zvrchované štáty bez predchádzajúceho pokusu a zmierne vybavenie vecí.⁵⁶

do hrobu informácie, ktoré mohli dokázať, že Angličania prepásli šancu výrazne skrátiť vojnu. Churchill však odmietol s nacistami rokovať. Bohužiaľ, archívy o Himmlerovej smrti zostávajú aj naďalej neprístupné. Pozri DELPLA, ref. 12, s. 293 – 300

⁵⁶ Išlo o napadnutie Grécka, Juhoslávie, Poľska, Nórska, Dánska, Luxemburska, Belgicka, Holandska a napokon Sovietskeho zväzu.

Nemecko ďalej porušilo III. Haagsky dohovor o zahájení nepriateľstva z 18. októbra 1907 vyhlásením vojny štátom bez predchádzajúcej výstrahy či ultimáta.⁵⁷

Voči tým istým štátom došlo aj k porušeniu V. Haagskeho dohovoru o právach a povinnostiach neutrálnych mocností a osôb v prípade pozemnej vojny z 18. októbra 1907 a to tým, že prekročilo ich hranice, obsadilo ich územie a narušilo tak ich neutralitu.

Nebola dodržaná ani Versailleská mierová zmluva z 28.7.1918, konkrétne ustanovenie o demilitarizácii Porýnia, ustanovenia a vojenských, námorných a leteckých silách. Bolo porušená aj anexiou Rakúska, pripojením Memelskej oblasti, Gdaňska, Čiech a Moravy.

Nemecko nerešpektovalo ani zmluvu medzi USA a Nemeckom o obnovení priateľských vzťahov z 25.9.1921, ani arbitrážnu a zmierovaciu zmluvu z 20.5.1926 medzi Nemeckom a Holandskom, rovnakú zmluvu medzi Nemeckom a Dánskom z 2.6.1926 a medzi Nemeckom a Luxemburskom z 11.11.1929.

Významným bolo porušenie Briand-Kellogovho paktu z 27.8.1928, ktorý odsúdil útočnú vojnu ako prostriedok riešenia medzinárodných sporov.

Ďalšou nedodržanou bola Locarnská dohoda zo 16.10.1925, ktorú Nemecko porušilo zvlášť vo vzťahu k Československu, Belgicku, Poľsku.

Z rovnakých dôvodov boli porušené aj uistenia zo strany Nemecka, že bude rešpektovať neutralitu a územnú celistvosť Holandska, Luxemburska, Nórska a Juhoslávie, všetky z roku 1939.

Vo vzťahu k Rakúsku nebolo dodržané uistenie o rešpektovaní neporušiteľnosti a celistvosti z roku 1935 a rakúsko-nemecká dohoda z roku 1936 tým, že Nemecko uskutočnilo anšlus Rakúska a zbavilo ho tak zvrchovanosti v prospech svojho štátu.

Nemecko sa nechystalo a ani nedodržalo prehlásenia o neútočení voči Poľsku z roku 1934, voči ZSSR a voči Dánsku, oba z roku 1939.

A na záver, vo vzťahu k Československu bola nielenže uzavretá, ale aj porušená Mníchovská dohoda z 29.9.1938 a uistenie voči z 26.9.1938, že bude rešpektovať zvrchovanosť a územnú celistvosť tohto štátu.⁵⁸

⁵⁷ To sa týka Poľska, Nórska, Dánska, Belgicka, Luxemburska a Sovietskeho zväzu

⁵⁸ Mníchovská dohoda tým, že Československo bolo donútené Nemeckom vydať český národ do rúk Adolfa Hitlera a tým, že neboli zaručené hranice Československa podľa prílohy I Mníchovskej dohody; uistenie vytvorením protektorátu Čechy a Morava pod správou Nemecka a garantovaním, že okrem Sudet nebudú mať Nemci žiadne ďalšie územné nároky.

4 Stručný priebeh procesu

Po vymedzení právneho základu Norimberského procesu, zozbieraní potrebných dôkazov, nájdení správneho miesta pre Súdny dvor, jeho zostavení, príprave Justičného paláca a väzenia pre proces, zostavení žaloby a zoznamu obžalovaných, ich zadržaní a predvedení pred súd a umožnení, aby si vybrali svojho obhajcu alebo obhajovali svoje práva samy, sa mohol proces začať.

Stalo sa tak 20. novembra 1945 o 10. hodine dopoludnia. Proces bol vedený v štyroch jazykoch: v anglickom, francúzskom, ruskom a nemeckom. V rámci priebehu procesu sa dodržal postup stanovený v článku 24 Štatútu. Najprv bola prečítaná žaloba, obžalovaní sa vyjadrili, či sa cítia byť vinnými alebo nie⁵⁹, nasledovali úvodné reči žalobcov a proces pokračoval v rozsiahlej fáze dokazovania podľa jednotlivých bodov žaloby, najmä predkladaním listín, vecných dôkazov, obrazových záznamov a vypočúvaním svedkov, vrátane ich krížových výsluchov. Napokon nastúpila obhajoba s úvodnými rečami, predkladaním dôkazov, vrátane vypočúvania svedkov a ich podrobeniu krížovému výsluchu a námietok zo strany žaloby. Obhajoba sa opierala najmä o tvrdenie, že zodpovednosť za spáchané zločiny nesie štát ako celok, nie jednotliví obžalovaní, že Hitlerov rozkaz bol po právnej stránke nedotknuteľný a že jednoducho neexistovala možnosť nesplniť ho.⁶⁰ Potom vstúpil proces do fázy zaobrania sa zločinnosťou skupín a organizácii s podobným priebehom.⁶¹ V dňoch 4. - 25.7.1946 predniesli svoje záverečné reči žalobcovia.

Proces bol zavŕšený vynesением rozsudku, v ktorom bola vyslovená vina, resp. nevina jednotlivých obvinených a každý z odsúdených si sám vypočul rozhodnutie o udelení druhu a výšky trestu a to konkrétne 31. septembra až 1. októbra 1946. Predtým

⁵⁹ Ani jeden z obžalovaných sa, pochopiteľne, necítil vinným. Väčšina z nich neuznávala právomoc tribunálu, niektorí dodali, že sa cítia nevinnými v zmysle obžaloby.

⁶⁰ Išlo o akúsi úvodnú reč obhajoby, ktorú predniesol Dr. Jahrreis ako teoretický základ obhajoby. V rámci procesu zaznela aj obhajoba jednotlivých obžalovaných z úst ich advokátov. Ribbentrop bol vraj len mechanickým vykonávateľom cudzej vôle, Kaltenbrunner len formálny Himmlerov zástupca, ktorý sa zaoberal výlučne spravodajskou službou, Rosenbergova otrocká práca mala byť ospravedlnená všemožnými citátmi medzinárodného práva s použitím rasizmu, Frick vykonával len vnútroštátne záležitosti, preto nemá spadať pod právomoc tribunálu, so Streicherom ako zarytým antisemitom sa toho veľa nedalo urobiť, tak sa jeho obhajca aspoň snažil zmenšiť jeho vinu, Funk vraj nemal podstatnú úlohu pri príprave útočných vojen a vyzbrojovaní Nemecka, Sauckelove nútené pracovné sily mali byť ospravedlnené nejakými zvláštnymi právnymi dôvodmi a samozrejme tým, že za všetko mohol Hitler, Himmler a iní neživí, Jodl bol len teoretikom, ktorý nemal nič spoločné so stranou ani politikou, Neurath bol len úradník a Fritzsche bol obvinený omylom, veď bol len žurnalistom. Považujem ďalší komentár za zbytočný.

⁶¹ Konkrétne dňa 30.7.1946, kedy začali obhajcovia predkladať dôkazy. Žaloba predložila dôkazy proti skupinám a organizáciám spoločne s dôkazmi proti jednotlivým obžalovaným.

bol ešte zakončený proces proti zločineckým organizáciám fázou vypočúvania svedkov a ich krížového výsluchu, prednesením obhajovacích rečí a záverečných rečí žalobcov. Pred vynesení rozsudku mali posledné slovo samotní obvinení. Do tej doby sa uskutočnilo 403 pojednávanií. Rozsudky trestu smrti, ktorých bolo celkovo 11, boli vykonané 16. októbra 1946.

5 Rozsudok

Rozsudok podrobne opisuje cestu nacistov k moci, jej uchopenie a následky, rozoberá jednotlivé body žaloby až napokon určuje individuálnu vinu každého obžalovaného, jeho podiel zodpovednosti za zločiny proti mieru, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti, ktorej sa práca venuje primárne. Súčasťou rozsudku je aj votuum separatum sovietskeho sudcu J. T. Nikitčenka.

5.1 Individuálna zodpovednosť obžalovaných a udelené tresty

Hermann Wilhelm Göring – uznaný vinným vo všetkých štyroch bodoch obžaloby. Jeho vina spočíva najmä v tom, že vytvoril prvé koncentračné tábory, bol ústrednou postavou pri anšluse Rakúska, vyhrážal sa bombardovaním Prahy, velil leteckým silám v agresívnych vojnách. V bodoch vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti bol vyhlásený za zodpovedného za spolupôsobenie pri použití otrockej práce, bol aktívnym vedúcim drancovania okupovaných území, prenasledoval Židov. Neexistujú žiadne poľahčujúce okolnosti, pretože Göring bol takmer vždy hybnou silou týchto udalostí. Svoje zločiny sčasti priznal. Bol odsúdený na trest smrti obesením.⁶²

Rudolf Hess – bol uznaný vinným podľa prvého a druhého bodu obžaloby, nevinným podľa tretieho a štvrtého. Jeho vina spočíva okrem iného v tom, že podpísal zákon o zavedení vojenskej povinnosti, podporoval Hitlerovu politiku energetického vyzbrojovania, bol informovaný o nemeckých agresióch voči Rakúsku, Československu a Poľsku, podpísal zákon o pripojení Rakúska k nacistickej ríši, navrhol diskriminačné zákony proti Židom a Poliakom. Napriek tomu bol vyhlásený za nevinného z vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti⁶³ a napriek votuu separatu sovietskeho sudcu, ktorý požadoval trest smrti, odsúdený na trest odňatia slobody na doživotie.

⁶² Napriek rozsudku trestu smrti spravodlivosti unikol. Tesne pred vykonaním rozsudku prehlto vo väzenskej cele ampulku s kyanidom. Doteraz sa nevie, kto mu ju dal. Niektoré zdroje sa snažia naznačiť, že to bol americký dôstojník „Tex“, ktorý mal na starosť Göringa a ktorý sa s ním spriatelil. Pozri: *Nuremberg* (Norimberg). USA: 2000. O jeho smrti Dr. Gilbert napísal toto: *Zomrel tak, ako žil, ako psychopat, ktorý sa pokúšal vysmiať sa všetkým ľudským hodnotám a dramatickým gestom odpútať pozornosť od svojej viny.* Pozri GILBERT, ref. 38, s. 482

⁶³ *Tribunál nemá za to, že tieto okolnosti jasne dokazujú, že Hess je spoluvinný na týchto zločinoch, aby ho bolo možné uznať vinným.* Hoci jeho duševný a fyzický stav nebol úplne v poriadku, nič nenasvedčovalo tomu, že by nebol schopný pochopiť voči nemu vznesené obvinenia alebo sa hájiť. Pozri *Norimberský proces II.: Zborník materiálov.* Praha: Orbis - Praha, 1953, s. 554

Joachim von Ribbentrop – uznaný vinným zo všetkých štyroch bodov žaloby. Podpísal zákon, podľa ktorého bolo Rakúsko pripojené k Nemecku, zúčastnil sa agresívnych plánov proti Československu, mal rozhodujúcu úlohu pri podnecovaní Slovákov, aby vyhlásili samostatný štát, podpísal zákon, ktorým bol zriadený protektorát Čechy a Morava, zohral úlohu v diplomatickej činnosti pri útoku na Poľsko, zúčastnil sa všetkých agresívnych aktov nacistov, bol informovaný o útokoch na Nórsko, Dánsko, Holandsko, Grécko, Juhosláviu a Sovietsky zväz, hral významnú úlohu pri definitívnom riešení židovskej otázky.⁶⁴ Bol odsúdený na trest smrti obesením.

Wilhelm Keitel – bol uznaný vinným v zmysle všetkých štyroch bodov žaloby, za velenie pri vpáde do Nórska, podpísanie rozkazov proti Belgicku a Holandsku, za účasť na ostatných agresióch – voči Grécku, Juhoslávii, Dánsku a ZSSR, za rozkaz, že za každého nemeckého vojaka má byť popravených 50 až 100 komunistov, za podpísanie rozkazu, aby boli civilisti, ktorí sú podozriví z previnenia voči vojsku, bez súdu zastrelení a že vojaci nebudú stíhaní za zločiny proti civilnému obyvateľstvu či za nariadenie používať sovietskych vojnových zajatcov v nemeckom vojenskom priemysle. Jeho obhajoba bola založená na tom, že je vojak, ktorý len plní rozkazy. Táto je však podľa článku 8 Štatútu vylúčená, preto v tomto prípade nie sú žiadne poľahčujúce okolnosti. Keitel bol tiež odsúdený na trest smrti obesením.

Alfred Jodl – vinný zo všetkých štyroch bodov. Neexistovali žiadne poľahčujúce okolnosti, obvinený sa podľa článku 8 Štatútu nemohol dovolávať toho, že len plnil rozkazy nadriadených. Odsúdený na trest smrti obesením.⁶⁵

Ernst Kaltenbrunner – uznaný nevinným z bodu 1 obžaloby, vinným z bodu 3 a 4. Neexistujú dôkazy, že sa Kaltenbrunner zúčastnil plánov vedenia agresívnej vojny. Jeho vina však bola dokázaná za vydávanie rozkazov k posielaniu do koncentračných táborov a k popravám ich väzňov, nepochybne sám navštívil Mauthausen. Koncom vojny sa zúčastnil evakuácie koncentračných táborov a likvidácii väzňov, aby ich nemohli spojenecké armády oslobodiť. Je zodpovedný za vojenské zločiny a zločiny proti ľudskosti páchané RSHA, najmä za definitívne riešenie židovskej otázky. Tieto činy boli potrestané smrťou obesením.

⁶⁴ Ribbentrop sa bránil tým, že všetky najdôležitejšie rozhodnutia vykonával Hitler, on ho len obdivoval a uznával, myslel si, že chce mier a tak bezhlavo vykonával jeho vôľu. Súdny dvor rozhodol, že nie je možné, aby o agresióch nevedel. Naopak, s Hitlerom súhlasil a jeho príkazy vykonával, lebo im veril a zhodovali sa s jeho predstavami. Zomrel tak, ako žil. Po väzenskej chodbe nešiel, ale bol doslova vlečený. Na prahu života ho nemalo čo povzbudiť. Celý život bol intrigantom a bezzásadovým politikom.

⁶⁵ Jodl bol po smrti v roku 1953 rehabilitovaný.

Alfred Rosenberg – uznaný vinným zo všetkých štyroch bodov. Ako vedúci APA bol zodpovedný za šírenie nacistických intríg do celého sveta, bol spoluautorom útočného plánu na Nórsko, zodpovedal za vykonávanie okupačnej politiky v okupovaných východných územiach, najmä za germanizáciu, vykorisťovanie, nútené práce a vyhladzovanie Židov, za sústavné lúpeže verejného aj súkromného majetku atď. Bol mu udelený trest smrti obesením.

Hans Frank – nevinný podľa oddielu 1, vinný podľa oddielu 3 a 4. Frank nebol dostatočne spätý so spoločným plánom vedenia agresívnej vojny. Je však vinný za vykonávanie okupačného režimu v Poľsku⁶⁶ a preto mu bol spravodlivo udelený trest smrti obesením.

Wilhelm Frick – nevinný v bode 1, vinný v bode 2, 3 a 4 obžaloby. V značnej miere bol zodpovedný zato, že sa k moci dostala NSDAP. Nezúčastňoval sa však žiadnych porád o agresívnych plánoch. Podpísal ale zákon o pripojení Rakúska k Nemeckej ríši a tiež zákony o pripojení iných území a antisemitistické zákony. Je zodpovedný za vykonávanie politiky v okupovaných územiach rovnako ako Franck s rovnakým trestom – smrť obesením.

Julius Streicher – nevinný podľa bodu 1, pretože nikdy nebol spojený s vypracovaním programu, ktorý viedol k vojne, ale vinný podľa bodu 4 ako antisemita č. 1 a odsúdený na trest smrti obesením.⁶⁷

Walter Funk – nevinný podľa bodu 1, nepatril medzi vedúce osoby, ktoré vytvorili plány agresívnej vojny, ale vinný podľa bodu 2, 3 a 4 najmä za účasť na nacistickom programe hospodárskej diskriminácie Židov, na hospodárskom vykorisťovaní okupovaných území, na využívaní práce väzňov koncentračných táborov. Poľahčujúcou okolnosťou je, že nikdy nemal dominantnú úlohu v prevádzaní týchto programov. Bol preto odsúdený „len“ na doživotie.

⁶⁶ V rámci neho sa v Poľsku zakladali koncentračné tábory, vyhladzovali sa Židia, vykonávalo vykorisťovanie, teror, deportácie do Nemecka na otrocké práce atď. Námetka obhajoby, že niektoré obmedzenia v Poľsku boli nutné kvôli spustošeniu spôsobenému vojnou, bola Súdny dvorom uznaná, ale, samozrejme, nie v takej miere, v akej ich realizoval Franck. Ten priznal, že cíti hroznú vinu, ale aj tak sa chcel zbaviť osobnej zodpovednosti, vraj nikdy nevedel, ako to fungovalo v koncentračných táboroch, že za otrockú prácu je zodpovedný Sauckel, za likvidáciu Židov Himmler. Súdny dvor rozhodol, že je možné, že o niektorých opatreniach v Poľsku Franck nevedel, ale určite uskutočňoval deportácie, vyhladzovanie Židov, nútené práce a hospodárske vykorisťovanie Poľska.

⁶⁷ Z jeho tvorby z denníka *Der Stürmer*: Židia sú paraziti, zločinci, nepriatelia, zlosynovia, šíritelia chorôb, ktorí musia byť v záujme ľudstva zničení; sú mrakom kobyliiek, ktorý musí byť definitívne vyhubený; Židia v Rusku musia byť pobití. Musia byť úplne vyhladení; kto činí to, čo činí Žid, je lumpom a zločincem. Kto hovorí rovnako ako on alebo kto ho chce napodobniť, zaslúži si rovnaký osud: zničenie a smrť. Pozri *Norimberský proces II.: Zborník materiálov*, ref. 63, s. 573 – 574

Karl Dönitz – nevinný podľa prvého bodu obžaloby – nezúčastnil sa aktívne vedenia agresívnej vojny, vinný podľa bodu 2 a 3. Odsúdený na 10 rokov väzenia.

Erich Reader – vinný podľa prvých troch bodov obžaloby na trest smrti obesením.

Obhajoba veľkoadmirálov bol jediný prípad v rámci Norimberského procesu, kedy sa obhajcom podarilo uplatniť argument *te quoque* (ty tiež), čo znamená posudzovanie rovnakých činov „rovnakým metrom“. Ide o to, že ten, kto porušil medzinárodné právo dokáže, že jeho protivník ho porušil v rovnakej veci rovnako a tak sa obvinenia zbavia obe strany.⁶⁸

Baldur von Schirach – nevinný podľa bodu 1 - hoci velil *Hitlerjugend*, nemal účasť na vypracovaní plánu teritoriálnej expanzie pomocou útočnej vojny, vinný podľa bodu 4 - ako ríšsky miestodržiteľ Viedni za zločiny proti ľudskosti tu spáchané, pretože bol Sauckelovým zmocnencom pre pracovné nasadenie a bol oprávnený kontrolovať použitie robotníkov a zaobchádzať s nimi v rámci svojich žúp, zúčastnil sa deportácie Židov z Viedne a použitia nemeckej mládeže v priemysle a prácach v nemeckých ozbrojených silách. Odsúdený na 20 rokov odňatia slobody.

Albert Speer – nevinný podľa bodov 1 a 2, vinný podľa bodov 3 a 4. Speer sa nezúčastnil rozpútania a vedenia agresívnych vojen, do čela zbrojného priemyslu sa dostal až ďaleko po ich rozpútaní. Bol však zodpovedný za uskutočňovanie otrockej práce, hoci sa priamo nezúčastnil krutostí. Poľahčujúcou okolnosťou v jeho prípade bolo, že umožnil mnohým robotníkom zostať vo svojej vlasti a že bol jedným z mála, ktorý sa nebáli povedať Hitlerovi, že vojna je prehratá a odporoval jeho politike spálenej zeme, čím sa vystavil nebezpečenstvu. Bol odsúdený na 20 rokov odňatia slobody.⁶⁹

Fritz Sauckel – nevinný podľa bodu 1 a 2 – nebol dostatočne spojený s plánom vedenia agresívnej vojny, vinný podľa bodu 3 a 4 – za zmobilizovanie všetkých pracovných síl pomocou násilného vykorisťovania, zotročenia, vyhladovania, deportácii a teroru. Nesie plnú zodpovednosť za prevádzanie programu otrockej práce a je preto odsúdený na trest smrti obesením.

Arthur Seyss-Inquart – nevinný podľa prvého oddielu, vinný podľa oddielu 2, 3 a 4. Zohral jednu z najdôležitejších úloh pri anšluse Rakúska a uskutočňovaní nacistických plánov v ňom vrátane antisemitistickej politiky. Zároveň je zodpovedný aj za zločinnú činnosť v Poľsku a Holandsku, ktorá zahŕňa ničenie odporcov, drancovanie, deportácie na

⁶⁸ POLTORAK, ref. 27, s. 269

⁶⁹ Napriek tomu, že na procese von Schirach aj Speer nacistické činy odsúdili a uznali chyby jeho predstaviteľov, po prepustení z väzenia sa snažili očistiť Hitlerovo meno a tým aj svoje vlastné.

nútené práce, podporovanie okupačnej politiky Francka v Poľsku či konečné riešenie židovskej otázky. Hoci vystúpil proti niektorým krajným opatreniam, bol odsúdený na trest smrti obesením.

Konstantin von Neurath – vinný zo všetkých štyroch bodov žaloby. Ako minister zahraničných vecí poradil Hitlerovi vystúpiť zo Spoločnosti národov, zúčastňoval sa jeho porád o útočných vojnách, ale po nich rezignoval, z vlády však neodišiel. Niesol plnú zodpovednosť za okupačný režim v protektoráte Čechy a Morava. Poľahčujúcou okolnosťou v jeho prípade bolo, že zasahoval do akcií bezpečnostnej polície a SD, aby boli prepustení Čechoslováci zatknutí po 1. septembri 1939. Snažil sa presvedčiť Hitlera, aby nemenoval Heydricha.⁷⁰ Keď sa mu to nepodarilo, podal demisiu, ktorá bola odmietnutá a tak odišiel na dovolenku a neplnil viac povinnosti protektora. Napriek tomu bol odsúdený na 15 rokov trestu odňatia slobody.

Martin Bormann – nevinný podľa prvého oddielu, vinný podľa oddielu 3 a 4. V neprítomnosti odsúdený na trest smrti obesením, ktorý nebol nikdy vykonaný, keďže Bormann bol už v tom čase mŕtvy.⁷¹

Traja obvinení, **Franz von Papen**, **Hans von Fritzsche** a **Hjalmar Schacht** boli zbavení všetkých obvinení a prepustení na slobodu, s čím nesúhlasil sovietsky sudca a demonštroval svoj názor vo votuum separatum.

5.2 Zločinecké skupiny a organizácie

Vyhlásenie organizácie alebo skupiny za zločineckú malo za následok, že jej člen mohol byť neskôr odsúdený národným súdom za zločin len na základe tohto členstva a mohol byť potrestaný aj trestom smrti a tiež, že národný súd musel rešpektovať

⁷⁰ Reinhard Heydrich bol veliteľ RSHA, jeden z hlavných splnomocencov pre židovskú otázku, tvorca koncepcie konečného riešenia, ríšsky protektor Čiech a Moravy, ktorý tu bol na nacistu pomerne obľúbený, pretože zaviedol systém úplného sociálneho zabezpečenia. Svoju obľúbenosť ukazoval tým, že sa pohyboval bez ochranky a jazdil v otvorenom aute. To sa mu však vypomstilo, lebo dňa 27. mája 1942 bol v Prahe parašutistami Jozefom Gabčíkom a Jánom Kubišom na Heydricha spáchaný atentát. Heydrich zomrel o týždeň na následky zranenia. Odplatou za jeho smrť bolo zrovnanie obcí Lidice a Ležáky, ktorých obyvatelia spolupracovali s odbojom, so zemou.

⁷¹ Kľúčovým svedkom Bormannovej smrti bol Hitlerov osobný vodič Erich Kempka, ktorý skutočne na Norimberskom súde vypovedal, že videl, ako Bormann zahynul pri explózii tanku 2. mája 1945. O jeho smrti sa napriek výpovedi dlhé roky pochybovalo. Niektoré zdroje tvrdia, že spáchal samovraždu. Pozri film *Der Untergang* (Pád Tretej ríše). Nemecko: 2004. V roku 1972 sa podarilo pri stavebných prácach v Západnom Berlíne nájsť dve lebky, jedna z nich bola podľa nálezov zubov jednoznačne identifikovaná ako lebka Martina Bormanna, potvrdilo sa teda, že naozaj zomrel pri úteku z Ríšskeho kancelárstva. Tieto skutočnosti však v Norimbergu v roku 1945 neboli známe a tak bol Bormann pre istotu súdený v neprítomnosti. Pozri HEYDECKER, LEEB, ref. 30, s. 147 – 148

rozhodnutie Súdneho dvora a pokladať za zločineckú tú organizáciu, ktorú za takú Súdny dvor vyhlásil. Vysvetlenie tejto koncepcie spočívalo v tom, že zločinecká organizácia je analogická zločinnému sprisahaniu, pretože oba predpokladajú spoluprácu v uskutočňovaní zločinov. Člen organizácie vyhlásenej za zločineckú sa však mohol pred národným súdom brániť, že nebol jej členom dobrovoľne, ale stal sa ním pod nátlakom alebo v dôsledku podvodu, že jeho meno je v zozname členov omylom alebo že nepoznal zločineckú povahu organizácie.⁷²

Obhajoba sa bránila tým, že súdenie organizácií je v praxi všetkých štátov neslýchané, že ním budú postihnuté milióny Nemcov, že niektorí členovia nevedeli o zločinnej povahe organizácií, že niektorí do nich nevstupovali dobrovoľne, ale pod nátlakom alebo následkom klamstva a že niektorí sa stali členmi len na základe udelenia čestného členstva a že vydanie rozsudku v tejto veci nepatrí už k sudcovskej činnosti, ale k činnosti zákonodarnej.⁷³

Právnym problémom v tejto oblasti bola kolektívna trestná zodpovednosť ako nómum, ktorej vyslovenia sa však Súdny dvor v záujme spravodlivosti pri presvedčivom zistení viny nemohol obávať, aj keď mohla byť v budúcnosti nesprávne aplikovaná.⁷⁴ Súdny dvor sa však zároveň vyjadril, že *trestná vina je osobná a že hromadné trestanie má byť vylúčené*.⁷⁵

Za zločinecké bol vyhlásené **Zbor politických vedúcich nacistickej strany** za germanizáciu na okupovaných územiach, prenasledovanie Židov, program otrockej práce a surové zaobchádzanie s vojnovými zločincami a to konkrétne prednostovia úradov v aparátoch ríšskeho, župného a krajského vedenia a *amtsleitery*; **Gestapo a SD** za prenasledovanie Židov a ich vyhladzovanie, vraždy v koncentračných táborech, excesy na okupovaných územiach, program otrockej práce na čele s Kaltenbrunnerom, za účasti všetkých úradníkov okrem osôb, ktoré vykonávali rýdzo kancelársku činnosť; **SS** okrem jazdných oddielov za podobné zločiny okrem osôb, ktoré boli do tejto organizácie povolané štátnymi orgánmi a nemali právo voľby, ako aj osoby, ktoré nepáchali podobné zločiny. Zo všetkých boli vylúčené osoby, ktoré z organizácií vystúpili pred 1. septembrom 1939.

Obvinení boli zbavené **SA, ríšska vláda, generálny štáb a vrchné veliteľstvo brannej moci**. Hoci sa SA pred čístkou zo dňa 30. júna 1934 zúčastňovala nacistických

⁷² EČER, ref. 7, s. 202

⁷³ EČER, ref. 7, s. 205 – 206

⁷⁴ EČER, ref. 7, s. 207 – 208

⁷⁵ RAŠLA, ref. 8, s. 39

excesov, nie je dost' dôkazov, že tieto činy boli súčasťou plánu vedenia agresívnej vojny a že boli zločinné v zmysle Štatútu. Ríšska vláda nemohla byť podľa rozsudku Súdneho dvora vyhlásená za zločineckú jednak preto, že nebolo dokázané, že po roku 1937 skutočne vykonávala činnosť ako skupina alebo organizácia a jednak preto, že počet jej členov bol nepatrný a tak mohol byť každý bez problémov braný na individuálnu zodpovednosť. Vo veci generálneho štábu a vrchného veliteľstva brannej moci sa rozhodlo, že nie sú ani skupinou ani organizáciou v zmysle Štatútu a že individuálnymi procesmi proti jednotlivým dôstojníkom bude možné dosiahnuť lepšie výsledky než ich vyhlásením za zločinecké v tejto fáze.

Proti výroku súdu ohľadom posledných organizácií, ktoré neboli vyhlásené za zločinecké, vystúpil sovietsky sudca J. T. Nikitčenko vo vlastnom votuum separatum, ktoré je vybudované na dôkazoch, že tu šlo o organizovanú skupinu ľudí so spoločným zločinným cieľom a zodpovednosťou za spáchané zločiny.

Rozhodnutím bolo postihnutých asi 1,5 milióna ľudí.⁷⁶

⁷⁶ EČER, ref. 7, s. 209

6 Niektoré právne problémy Norimberského procesu

6.1 Fyzické osoby ako povinnosťné subjekty medzinárodného práva

Fyzické osoby neboli do Norimberského procesu subjektom medzinárodného práva, ktoré upravovalo najmä vzťahy medzi štátmi. Toto rozhodnutie Súdneho dvora bolo preto potrebné náležite obhájiť.

Podľa H. Shawcrossa nemôže byť páchatelom medzinárodných zločinov len štát, lebo štát nie je abstraktná bytosť. Jeho práva a povinnosti sú právami a povinnosťami ľudí, jeho činy sú činmi ľudí. F. de Menthon upozornil súd, že náuka medzinárodného práva uznáva právo postaviť vojnových zločincov pred súd. Totiž každý štát má právo potrestať osoby, ktoré spáchali zločiny na jeho území na základe teritoriálnej zásady.⁷⁷

Argumenty obhajoby neboli až tak bohaté, v podstate sa vždy opierali o tvrdenie, že zodpovednosť či už za porušenie medzinárodných zmlúv, alebo za rozpútanie a vedenie agresívnej vojny môže niesť len štát, nie jednotlivci, tých chráni zásada suverenity.

Súd dal v rozsudku za pravdu žalobcom a rozhodol, že to, že medzinárodné právo ukladá individuálne povinnosti a zodpovednosť, bolo uznané už dávno. Na podporu stanoviska sa odvoláva na Versailleskú mierovú zmluvu, článok 228, na haagske konvencie z roku 1907⁷⁸ a ženevské konvencie z roku 1929.⁷⁹

6.2 Problém plnenia rozkazu nadriadeného

Všetci obžalovaní sa bránili tým, že iba poslúchali rozkaz nadriadeného, napriek tomu, že v článku 8 Štatútu bolo ustanovené, že rozkaz nadriadeného nezbavuje páchatel'a zodpovednosti, no ak to vyžaduje spravodlivosť, môže byť považovaný za poľahčujúcu okolnosť. Obhajoba ďalej tvrdila, že rozkaz Hitlera nebol obyčajným rozkazom, ale niečo, čo nebolo možné neuposlúchnuť a čo bolo záväzné pre všetkých nižších členov nacistickej hierarchie. Snažili sa presvedčiť Súdny dvor, že Hitlerov rozkaz zbavuje nariadený čin povahy trestného činu.

⁷⁷ EČER, ref. 7, s. 213

⁷⁸ Konkrétne na články 46, 50, 52 a 56

⁷⁹ Články 2, 3, 4, 46 a 51; EČER, ref. 7, s. 215 – 216

Žaloba sa s týmto tvrdením vysporiadala tak, že pripustila, že obžalovaní sa stali obeťami diktátora, ale dobrovoľne. Ďalším argumentom žaloby bolo, že vykonanie zrejme zločinného rozkazu nezavahuje trestnej zodpovednosti jeho vykonávateľa.

Rozsudok sa opieral o to, či mali vykonávatelia možnosť mravnej voľby. Súdny dvor uviedol, že ak vykonávateľ rozkazu, ktorý smeruje k trestnému činu, s týmto vnútorne súhlasí, nič ho nezavahuje trestnej zodpovednosti. Podmienkou samozrejme je, aby páchatel poznal pravdu, aby poznal, že rozkaz je namierený k spáchaniu trestného činu. Vonkajším znakom vnútorného morálneho súhlasu je často to, že je páchatel pri vykonávaní zločinného rozkazu príliš horlivý alebo dokonca tento rozkaz prekračuje.⁸⁰

6.3 *Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*⁸¹

Problematická bola najmä prvá časť tejto zásady a to konkrétne v tom, že Štatút, ktorým sa Súdny dvor riadil, sa stal súčasťou platného práva až po spáchaní zločinov, ktoré sú v ňom uvedené. Hrozí preto jeho nežiaduca a zakázaná retroaktivita. Aby bol proces v dejinách uznávaný a nebol braný len ako súd víťazov voči porazeným, bolo potrebné podložiť tvrdenie, že táto zásada porušená nie je, pádnymi argumentmi.

Argument žaloby spočíval v tom, že každá obyčaj, chápaná ako záväzné pravidlo správania sa, ktoré vzniklo v dôsledku dlhodobého používania v praxi a o ktorom existuje všeobecné presvedčenie o záväznosti, musí mať pôvod v nejakom čine, musí sa najprv v praxi začať používať. A práve Norimberský proces mal byť počiatkom používania pravidla správania sa, že zločiny a jednotlivci, ktorí ich spáchali, musia byť potrestaní na medzinárodnej úrovni, ak ich nie je možné geograficky lokalizovať. Ďalším argumentom žalobcov, ktorý vychádzal zo striktného rozlišovania medzinárodného a vnútroštátneho práva, bolo, že hlavným prameňom medzinárodného práva je zmluva, ktorá je pre zmluvné strany záväzná. A práve takáto zmluva bola uzavretá 8. septembra 1945. Posledným kľúčovým argumentom žaloby bolo tvrdenie, že Londýnska dohoda síce obsahuje nové normy v oblasti procesného práva, už len v tom, že kreuje Súdny dvor pre súdenie vojnových zločincov, ale nie v oblasti hmotnoprávej. Tam zákon o tom, že útočná vojna

⁸⁰ RAŠLA, ref. 8, s. 40 – 42

⁸¹ Žiaden trestný čin bez zákona, žiaden trest bez zákona. Ide o základnú zásadu trestného práva nielen vnútroštátneho, ale aj medzinárodného. Znamená, že nie je možné potrestať osoby za činy, ktoré neboli v čase ich spáchania označené v platnom práve za trestné činy a taktiež, že nemožno udeliť trest, ktorý týmto činom prináleží, ak tak neustanovuje platné právo.

je medzinárodný zločin, platil už dávno.⁸² Príkladom je Briand-Kellogov pakt. Zároveň je potrebné túto zásadu chápať ako zásadu, ktorá bola vymyslená za účelom ochrany spravodlivosti. Aká je to spravodlivosť, ak by mala chrániť vojnových zločincov?

Obhajoba stále tvrdila, že ide o trestné normy so spätnou platnosťou. Dôkazné bremeno tu znášala žaloba, ktorej argumenty museli byť preto rozvinutejšie a presvedčivejšie.

V záverečnej reči sa žalobca R. Jackson pohoršoval nad tým, že práve Londýnska dohoda dáva právo obžalovaným byť vypočutý a oni napriek tomu žiadajú, aby bola vyhlásená za právne zmätočnú.⁸³

V rozsudku dal Súdny dvor. opäť za pravdu žalobcom a prehlásil, že v tomto prípade neprichádza zásada *nullum crimen sine lege* do úvahy.⁸⁴

⁸² EČER, ref. 7, s. 198

⁸³ EČER, ref. 7, s. 199

⁸⁴ EČER, ref. 7, s. 200

ZÁVER

Norimberský proces bol zavŕšením druhej svetovej vojny, okamihom zúčtovania za zločiny v nej spáchané a potrestania vinníkov. Okrem spravodlivosti spočíva jeho prínos aj v rozvoji medzinárodného práva, najmä medzinárodného práva trestného, ktoré sa týmto vyčlenilo ako samostatné odvetvie medzinárodného verejného práva. Odborníci z právnej oblasti vynaložili veľa úsilia, venovali množstvo hodín odborným diskusiám a zbieraniu informácií, no nie nadarmo. Podarilo sa skoncipovať a podpísať Londýnsku dohodu ako právny základ Norimberského procesu, následne zozbierať potrebné dôkazy, zostaviť žalobu, oponovať obhajobe, podporiť svoje tvrdenia pádnymi argumentmi a nakoniec vyniesť spravodlivý rozsudok nad najväčšími aktérmi druhej svetovej vojny konajúcimi v mene Nemeckej ríše.

Bol konštituovaný vôbec po prvýkrát v dejinách Medzinárodný vojenský tribunál, jednotlivci sa stali subjektmi medzinárodného práva v oblasti ochrany ľudských práv v negatívnom, ale aj pozitívnom význame. Výsledky Norimberského procesu sa stali vzorom a základom pre prijatie ďalších dokumentov ako Dohovor o genocíde z roku 1948, Všeobecná deklarácia ľudských práv tiež z roku 1948, Norimberské zásady (1950), Dohovor o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti (1968), či Ženevský dohovor na ochranu obetí vojny (1949) s dodatkovými protokolmi z roku 1977. K zriadeniu Medzinárodného trestného tribunálu došlo podľa vzoru z Norimbergu aj v dôsledku porušenia medzinárodného humanitárneho práva v Juhoslávii od roku 1991, konkrétne v roku 1993 v Haagu. Rovnako bol v roku 1994 za účelom potrestania zločinu genocídy spáchaného v Rwande zriadený Medzinárodný tribunál pre Rwandu so sídlom v Tanzánii. Tretieho mája 1946 bol zahájený proces s 28 vojnovými zločincami v Japonsku. Výsledkom Tokijského procesu bolo 7 trestov smrti a 21 trestov odňatia slobody v škále od sedem rokov po doživotie. V rokoch 1946 – 1949 sa uskutočnilo 12 následných procesov so 199 obžalovanými, z ktorých bolo udelených 36 trestov smrti, 23 doživotných trestov a 102 trestov odňatia slobody. Aj na tieto mal výrazný vplyv Norimberský proces s hlavnými vojnovými zločincami. Je preto nesporné, že jeho význam je v dejinách nezastupiteľný a veľmi dôležitý.

Na druhej strane existuje na svete množstvo kritikov tohto procesu, ktorý ho označujú za inkvizičný, nespravodlivý, protiprávny či za súd víťazov proti porazeným. Keďže každá minca má dve strany, nie sú ani tieto názory úplne neopodstatnené, aj keď

použitie označenia sú často nadsadené. Nebudem sa venovať viac často zmienenej námietky, že išlo o proces *ex post facto* pri porušení zásady *nullum crimen sine lege*, lebo považujem tento problém za dostatočne zodpovedaný v poslednej kapitole práce s akcentom nato, že medzinárodné právo a vnútroštátne právo sú úplne niečo iné, ich pramene sú odlišné, medzinárodné právo je charakteristické pokrokovým rozvojom a obyčajou ako základným prameňom práva, ktorá sa v určitom okamihu musí začať používať, aby sa mohla vôbec stať zaužívanou. Oprávnenou kritikou podľa môjho názoru, aj keď to tak nevyzerá na prvý pohľad, je, že naozaj šlo o súd víťazov voči porazeným. Tu sa mi zdá byť nespravodlivé, že mocnosti súdili nemeckých nacistov za spáchané zločiny, ktorých sa často dopúšťali oni samé a za ktoré vlastných občanov nesúdili. Argument *te quoque* sa obhajobe podarilo uplatniť len v prípade veľkoadmirálov, aj to zrejme len preto, aby mocnostiam nebolo vyčítané, že neprijali žiaden argument obhajoby. Ale takto to už na tomto svete chodí, víťazi súdia porazených a spravodlivosť stojí kdesi na okraji skôr v abstraktnom poňatí.

Napriek nespochybniteľnému prínosu procesu zostávajú niektoré jeho zákutia neprebádané a nie celkom jasné. Ani svet sa však nedelí na čierny a biely. Prepustenie troch obžalovaných na slobodu a zbavenie ich všetkých obvinení považujem opäť za taktický ťah mocností a snahu ubrániť sa tvrdeniu, že proces so spravodlivosťou nemal veľa dočinenia, že šlo len o súd víťazov, že ich osud bol už dávno spečatený a tresty vopred udelené, tak sa rozhodli, že niektorých prepustia, aby mali argument proti tomuto tvrdeniu. Obzvlášť závažné je prepustenie Hjalmara Schachta, bez ktorého prostriedkov by sa nacisti možno ani nikdy k moci nedostali. Ale keďže mal množstvo obchodných stykov vo vplyvných kruhoch štátov mocností, najmä USA, nebudú si predsa vytvárať takéto nebezpečný precedens a ísť voči obchodnému spojencovi. Biznis je, bohužiaľ, v tomto svete často viac ako spravodlivosť. Nie celkom doriešenou je podľa mňa ani otázka zbavenia obvinení generálneho štábu, resp. udelenie smiešnych trestov jednotlivcom národnými súdmi. Opäť, predpokladám, tu zohrali vedúcu úlohu Spojené štáty a do budúcnosti nechceli vytvoriť precedens, na základe ktorého by mohla byť pred súd postavená ich vojenská elita. No bez vojakov by nebolo vojny a viny najvyšších z týchto radov je nespochybniteľná. Aby som však nekrivdila len USA, aj účasť Sovietskeho zväzu na Norimberskom procese bol prinajmenšom zvláštna. Do ich napadnutia Nemeckom boli ich spojencom, gulagy a koncentračné tábory nemali ďaleko od seba, ľudské práva tiež chápali skôr ako teoretický pojem. Majú právo teda rozhodovať o tom, čo je a čo nie je

spravodlivé? Ťažko. Tieto a mnohé iné argumenty však dávajú priestor šíreniu a podpore neonacizmu či popieračom holokaustu. A to je ten najhorší možný precedens.

Práca zachytila Norimberský proces v čo najstručnejšom možnom rozsahu zodpovedajúcom bakalárskej práci, z väčšej časti z právneho hľadiska, ale s doplneným niektorých informácií, ktoré môžu zaujímať nielen právnickú komunitu, ale aj širšiu verejnosť. Pri hľadaní literatúry som sa stretla s problémom nedostatku periodík v slovenskom jazyku. Zdroje k spracovaniu témy sú však dostatočne obširné, dokonca aj v slovenčine. Práca vychádza najmä z primárnych zdrojov, čiže prepisu procesu obsiahnutého v Zbierke dokumentov k Norimberskému procesu – 2 diely a znenia Londýnskej dohody, na ktoré som nepovažovala za nutnosť odkazovať v každom jednotlivom prípade, keďže to vyplýva priamo z kontextu. Obohatená je o názory účastníkov procesu, výroky obžalovaných, názory historikov a iných odborníkov a o vlastné podnety. Téma ma zaujala na začiatku a zaujíma ma ešte viac po spracovaní práce. Ide o problematiku všeobecne známú, ale nie celkom jasnú, preto dúfam, že aj táto práca prispeje k jej objasneniu a rozšíreniu základných ideí a poznatkov získaných v súvislosti s procesom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ZBIERKY DOKUMENTOV

Norimberský proces: Zborník materiálov. Diel prvý. Praha : Orbis - Praha, 1953.

TOMKO, J. - KOPŠO, A. (zost.). 1974. *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch.* Bratislava : Obzor - Bratislava, 1974.

PRÁVNE PREDPISY

Zákon č. 217/1921 Sb. z. a n. *Mierová zmluva medzi spojenými a združenými mocnosťami a Nemeckom a protokol, podpísané vo Versailles dňa 28. Júna 1919 (Versailleská mierová zmluva)*

Zákon č. 126/1929 Sb. *Dohoda Kellogov pakt*

Zákon č. 164/1947 Sb. *Dohoda o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osi*

MONOGRAFIE

ALLEN, M.: *The Hitler-Hess Deception*, Londýn: Harper & Collins, 2003. ISBN 978-0-00-714119-7

BALÁŽ, P.: *Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, I zväzok.* Bratislava: IURA EDITION, 2001. ISBN 80-88715-75-X

BULLOCK, A.: *Hitler a Stalin: Paralelné životopisy.* Plzeň: MUSTANG, 1995. ISBN 80-85831-51-1

DELPLA, F.: *Norimberský proces: Poučenie z histórie.* Praha: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-339-7

EČER, B.: *Vývoj a základy medzinárodného práva trestného.* Praha: V. Linhart, 1948.

GILBERT, G. M.: *Norimberský denník.* Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966.

HEYDECKER, J. J. - LEEB, J.: *Norimberský proces.* Praha: Ikar, 2007. ISBN 978-80-249-0940-0

HONZÍK, M.: *Povstaňte, súd prichádza.* Praha: Panorama, 1986.

MRÁZ, S. - POREDOSH, F. - VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie, 2005. ISBN 80-7160-202-7

OUTRATA, V.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ORBIS, 1960.

POLEVOJ, B.: *Norimberský proces*. Bratislava: Obzor, 1973.

POLTORAK, A.I.: *Norimberský proces*. Praha: Naše vojsko, 1973.

POTOČNÝ, M. a kol.: *Slovník mezinárodního práva a politiky*. Praha: Sloboda, 1988.

RAŠLA, A.: *Ludové súdy ako forma mimoriadneho súdnictva*. Bratislava: SAV, 1969.

SONNENFELDT, R. W.: *Svedok z Norimbergu*. Praha: Columbus, 2007. ISBN 978-80-7249-228-2

ŽILINCOVÁ, Z.: *Trestná zodpovednosť jednotlivca v medzinárodnom práve: diplomová práca*. Bratislava, Univerzita Komenského.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.tyzden.sk/casopis/2007/40/rudolf-hess-spory-zostavaju.html>

http://www.battlefieldsw2.com/Gustav_Krupp_von_Bohlen_und_Halbach.html

<http://www.spiegel.de/kultur/kino/0,1518,567091,00.html>

PERIODIKÁ

ČEPELKA, Č. 1999. Medzinárodné trestné súdnictvo. In *Právnik*. 1999, roč. 138, č. 9.

AUDIOVIZUÁLNE ZDROJE

Der Untergang (Pád Tretej ríše). Nemecko: 2004

Nuremberg (Norimberg). USA: 2000

Jude Süß (Žid Süß). Nemecko: 1940